

Hamletinkoneoppi

Tekoälystä ja dramaturgiasta

Mikael Karkkonen

Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu

Dramaturgian ja näytelmän kirjoittamisen koulutusohjelma

Opinnäytteen kirjallinen osa

26.03.2026

**TAIDE-
YLIOPISTO** ✕

Tiivistelmä

Päiväys: 26.3.2026

Tekijä: Mikael Karkkonen

Koulutus- ja maisteriohjelma: Dramaturgian ja näytelmän kirjoittamisen koulutusohjelma

Kirjallisen osion nimi: Hameletinkoneoppi

Kirjallisen työn sivumäärä: 47 sivua (ilman liitteitä),
145 sivua (sisältäen liitteen)

Taiteellisen työn nimi: Kanijanikani, esitetty Teatteri Vanhassa Jukossa, ensi-ilta 12.4.2024, ohj. Otto Nyberg

Kirjallisessa osiossa tarkastelen tekijyyden kysymyksiä silloin, kun teoksen tekemisessä hyödynnetään tekoälyä. Käsittelen näitä kysymyksiä taidefilosofisella yleiskatsauksella sekä kahden opintojeni ohessa tekemäni taiteellisen kokeilun kautta.

Tekoälyyn liittyvien pohdintojen kehyksenä käyn myös läpi opintojeni kulkua pandemiavuosien aikana. Pohdin myös luokkataustaani yhtenä, muttei kuitenkaan tyhjentävänä, tekijänä sille, miksi olen päätenyt tekemään taiteellista työtä monia tekniikoita, esimerkiksi tekoälyä, hyödyntäen.

Kirjallisen osio ei sisällä mitään tekoälyllä tuotettua tekstiä, teosesimerkkejä lukuun ottamatta.

Asiasanat:

Tekoäly, koneoppi, draama, kirjoittaminen, näytelmä, dramaturgia

Kiitokset

Eetu Palomäki

Juha-Pekka Hotinen

Martta Jylhä

Pauli Patinen

Roosa Vuokkola

Veikka Heinonen

Sisällysluettelo

Tiivistelmä	5
Sisällysluettelo	6
1. Aluksi	4
2. Teoreettista taustaa	7
2.1.1. Juuttuminen pintaan	8
2.1.2. Instituutiot	9
2.1.3. Jälkiformaali	10
2.1.4. Kuka mitä milloin miksi	11
<hr/>	
3. Sosioekonominen kikkailu pandemiavuosien aikana ja ajautuminen ohjelmointiin	14
3.1.1. Varmistelu	14
3.1.2. Kohti ohjelmointia	18
3.1.3. Ohjelmointikokeilut jatkuvat	19
3.1.4. Diginatiivit sukupolvikokemukset	20
<hr/>	
4. Mallinnettu kieli, mallinnettu dramaturgia	23
4.1.1. N-grammeista transformereihin	23
GPT eli generatiivinen esikoulutettu transformer-malli	25
Tokenit ja sanavektorit	26
4.1.2. Dramaturginen prosessi, valinta ja arpominen	30
<hr/>	
5. Täysin automatisoitua taiteen tekemistä	32
5.1. Henrik Luksus	32
5.1.1. Alku	33
5.1.2. Kuvat ja promptaus	34

5.1.3. Proseduraalinen syöteksti	36
5.1.4. Julkaisutahti ja kuvatekstit	39
5.1.5. Vuorovaikutus	40
5.2. Virtuaalipysäkki	41
<hr/>	
6. Vain työkalu	46
Lähteet	48
Liite 1	51

” Olen sotilas panssarivaunun tornissa, tyhjässä päässä kypärä, telaketjun alla tukahtuva huuto. Minä olen kirjoituskone. Sidon silmukan kun kapinanjohtajat hirtetään, vedän jakkaran alta, taitan niskani. Olen oma vankini. Syötän itse tiedot itsestäni tietokoneeseen. Minun roolini ovat vakoilija ja sylkykuppi veitsi ja haava hammas ja kurkku kaula ja köysi. Minä olen tietopankki. Joka valuu verta kansanjoukossa. Joka hengähtää helpotuksesta parvekkeenoven takana. Joka erittää sanalimaa äänieristettyyn puhekuplaansa. Ei minun draamaani tullut. Roolivihko hävisi. Näyttelijät ripustivat kasvonsa narikan naulaan. Kuiskaaja mätäneä kopissaan. Minä menen kotiin ja tapan ylimielisenä aikaa jakautumattoman minäni kanssa.”

Heiner Müller: *Hamletinkone* (1977, käänös: Outi Nyytäjä 1992);

Katkelma kohtauksesta 5.

1. Aluksi

Hei, miten voin auttaa?

Voisitko kirjoittaa minulle johdantokappaleen opinnäytetyöhöni?

Voit otsikoida opinnäytteen johdannon kuten haluat.

Taustatiedot: Aion käsitellä opinnäytetyössäni koneoppimista ja kielimallien avulla tuotettua taiteellista sisältöä. Tavoitteenani on käsitellä edellä mainittuja aiheita jollakin uudella tavalla ja reflektoida niitä suhteessa opintojeni aikana tekemiin pienimuotoisiin taiteellisiin etydeihin.

On tärkeää, että hyödynnät vastauksessasi aikaisemmin sinulle antamaani materiaalia opintojani koskien. Voit aina myös palata lukemaan aineistossasi olevia Mikael Karkkosen kirjoittamia päiväkirjoja, jotka on otsikoitu vuosi – kuukausi – päivä - formaattiin. Sinulla on lisäksi pääsy internetiin ja voit hakea esimerkiksi sisältöä tukevia lähteitä ja sitaatteja tekstin tueksi.

Toki! Tässä johdanto opinnäytteellesi Taideyliopiston Teatterikorkeakoulun opinnäytettä varten.

Opintoni dramaturgian ja näytelmän kirjoittamisen koulutusohjelmassa voisi jakaa kolmeen osaan: koronapandemiaa edeltäneeseen, sen aikaiseen ja pandemian jälkeiseen. Tämä jako on oman taiteellisen ajattelun kehittymisen kannalta mielekäs, sillä vaikkei koronapandemia suoraan vaikuttanut taiteelliseen identiteettiini¹, sen seurauksena tekemäni sivutoimiset projektit taas vaikuttivat. Pääosin nämä päätökset johtuivat sosioekonomisista reunaehdoista, jotka kävivät piinallisen ilmi, kun suurin osa alan töistä peruuntui erilaisten kokoontumisrajoitusten myötä. Kuitenkin esimerkiksi ajauduin esimerkiksi ohjelmoimaan ennen kaikkea oman mielenkiintoni ajamana, en taloudellisten syitten takia.

¹ Eli käsitykseni itsestäni taiteilijana ja toimintavalmiuksiini taiteilijana.

Koronapandemiaa edeltävä vaihe tarkoittaa opintoaikalinjallani käytännössä ensimmäistä lukukautta, syksystä 2019 kevääseen 2020. Tuo aika määrittyy pitkälti oman paikan löytämiseen opiskeluyhteisössäni.

Keskeisimmät sisällöt mitä noina opintojeni alkuaikana opiskellessa tulin kartuttaneeksi liittyivät käytäntöön, eritoten ryhmätyöskentelyyn. Opin ennen kaikkea tapoja toimia osana työryhmää ja sen, miten jokaisessa teosprosessissa muodostuu omanlainen työryhmän sisäinen kieli, joka ohjaa työryhmää kohti taiteellista päämäärää.

Kollektiivisten taiteellisten tavoitteiden lisäksi aloin vaalia myös omaa henkilökohtaista taiteellista identiteettiäni. Jotta voisin toimia suunnittelijana tulisi minun voida sanoittaa omaa taiteellista ajattelua ja lähtökohtia tavoilla, jotka eivät ole liian geneerisiä tai kädenlämpöisiä.

Toinen opintojeni vaihe käsittää kandidivaiheen murroksen maisterivaiheeseen, vuodet 2020–2022. Noita aikoja leimasi pandemian kiihtyvät ja heltyvät syklit. Tuona aikana tulen tehneeksi päätöksiä, jotka osoittautuvat tällekin reflektiiviselle opinnäytteelle keskeisiksi – rupesin opettelemaan ohjelmointia. Taide- ja juottola-aloihin liittyvien olosuhteiden äkillinen muuttuminen lainsäädännöllisellä tasolla² saivat muutoinkin minussa – herkkähipiäisessä duunaritaustaisessa³ dramaturgin alussa – aikaan epävarmuutta. Aloin purkaa näitä taiteellista uraa kohtaan kokemiani epäluottamuksen tunteita erilaisiin hanttihommiin ja toisaalta myös ohjelmointiin.

² so. kokoontumisrajoitukset

³ Silläkin uhalla, että joku provosoituu: jos ei lapsuudessaan ole joutunut näkemään kotonaan perintäkirjeitä tai joutunut kantamaan henkilökohtaista emotionaalista vastuuta perheensä toimeentulosta, on minun vaikeaa suhtautua tähän *duunaritaustaisena*. Pelkkä blue collar ei riitä.

Duunaritausta tarkoittaa minulle ennen kaikkea sitä, että jäsenyys maailmasta lapsena rakentuu erilaisten taloudellisten riippuvuus- ja hyväksikäyttömallien ymmärrykselle. Tämä vaikuttaa aikuisena esimerkiksi siten, että luottamus elinolosuhteiden pysyvyyteen on lähtökohtaisesti heikko. Koronapandemian tapauksessa oma luottamukseni taiteellista uraa kohtaan koki erityisen suuren kolahduksen. Työni erilaisissa tapahtumissa ja av-alan tuotannoissa peruuntuivat käytännössä yhden viikon aikana ja teatterikorkeakoulun opinnot alkoivat tuntua makaabereilta.

Toki näitäkin *patioita* voisin käsitellä joskus terapiassakin, vaikeivat ne ainakaan toistaiseksi ole minulle tuottaneet sellaista elämisen vaikeutta tai kärsimystä, joka sitä edellyttäisi. Mutta tiedostan epävarmuuksieni ja valintojeni saavan alituisen vaikutteita niistä elinolosuhteista, joissa olen lapsuuteni viettänyt.

Kolmas opintojeni vaihe käsittää koronapandemian käytännöllisen⁴ jälkiajan, keväästä 2022 eteenpäin. Tuota aikaa määritti ja määrittää osaltani erilaisen päällekkäinen töiden tekeminen sekä ammottavat elämän suuntaan liittyvät kysymykset. Tiedostan kirjoittavani tätä reflektiota jonkinlaisessa murroksessa. Ehkä tämän myötä tämä kolmas vaihe päättyy ja alkaa neljäs.

Silkan opintojani käsittelevän referaatin lisäksi haluaisin kuitenkin pureutua myös sellaisiin minua kiinnostaviin aiheisiin, kuten tekoälyyn, algoritmeihin ja taiteilijan toimijuuteen.

⁴ Viitaan tällä aikaan, jolloin esimerkiksi tapahtumien, teatteriesityksien tai muiden yleisötapahtumien järjestämistä ei enää rajoitettu sosiaali- ja terveysministeriön purettua viimeisen kerran rajoitteet keväällä 2022. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2022)

2. Teoreettista taustaa ⁵

Ennen Teatterikorkeakoulun opintojeni aloittamista ehdin olla vuoden kirjoilla Helsingin Yliopiston Taiteiden tutkimuksen koulutusohjelmassa. Vaikka tuona aikana saamani teoreettisen kehys on huterana, tiedostan kuitenkin hyvin *taiteellisen tutkimuksen* sekä *taiteiden tutkimuksen* eroavaisuudet. Vaikka avaankin tämän pohdintani teoreettista taustaa, en tekeydy tässä taiteiden tutkijaksi.

Taideyliopisto on varsin nuori yliopisto ja taiteellinen tutkimus on varsin tuore tutkimusparadigma. Nämä kaikki tuoret uutuudet tuovat omaa selittelyn makua, kun yritän pätkäillä, voisinko taiteilijana tehdä edes tehdä *oikeaa tutkimusta*.⁶ Sivun mennen mainittakoon, että suhteeni ylipäättään autoetnografiseen tutkimukseen – tutkimus, jossa tutkijan oma työ ja kokemus toimivat keskeisinä lähtökohtina tutkimukselle (Uotinen 2010) – on jokseenkin latautunut. Autoetnografisen tai taiteellisen tutkimuksen sijaan huomaankin tukeutuvani taustatyössäni monesti luonnontieteisiin tai filosofiaan.

Minulle kuitenkin tuntuu tärkeältä ymmärtää omaa praktiikkaani jonkinlaista teoreettista kehystä vasten, vaikkei se olisikaan taiteellisen työni ydin. Sopiva teorian liru vie työtäni eteenpäin ja tuo uusia näkökulmia omaan praktiikkaani. Pysin tässä opinnäytteessä erittelemään näitä ajatuksiani auki formalistisen taidekäsitteiden ja institutionaalisen taideteorian kautta – peilaten niitä sosioekonomiseen taustaani, työskentelymetodeihini ja uusiin teknologioihin. Taiteellisten prosessi on kuitenkin

⁵ Minulle tärkeä työskentelemisen tapa on sisältöjen löytäminen prosessiin uppoamisen kautta. Siksi erilaiset kirjoitusmetodilliset kokeilut – kuten tässä pako tänne alaviitteisiin – ovat minulle tärkeitä. Kun äsken palasin lukemaan sitä mitä aikaisemmin olin tänne tiedostoon kirjoittanut ilahduin nähdessäni miten massiivisia lirutuksia olin kätkenyt tänne alaviitteisiin jo tuon johdantokappaleenkin tiimoilta.

Muistan lukion äidinkielen opettajani puhuneen, että *metateksti* – eli juuri tämän kaltainen kirjoitustilanteen tiedostava autoreflektiivinen horina on mautonta, eikä sovi laadukkaaseen tekstin sekaan. Luovana kirjoittajana olen kuitenkin oppinut, että nämä autoreflektiiviset, metatekstilliset osuudet, joissa kirjailija paljastaa itsensä ja joitakin epävarmuuksia tullaan toisinaan olemaan usein kaikista hedelmällisimpiä. Tutkin tätä metodiikkaa nyt vielä hetken, ennen kuin ohjaajani pyytää minut poistamaan tämän kaiken ja keskittymään olennaiseen.

⁶ Luonnollisesti taiteellinen tutkimus on *oikeaa tutkimusta* siinä missä muunlaisiin tutkimusperinteisiin nojautuva tutkimuskin on.

luonteeltaan käsitteitä pakeneva, joten tiedostan jo nyt, etten tule tässä erittelyssäni onnistumaan erityisen hyvin.

2.1.1. Juuttuminen pintaan

Taiteiden tutkimuksen ja taidefilosofian ulkopuolella, varsinkin populaarikulttuurissa, taiteen käsittely jää toisinaan melko pinnalliselle tasolle. Aiheen yksioikoinen käsittely osoittaa ehkä laajemmin teknillisten alojen tutkijoiden⁷ puutteellista taideteoreettista ymmärrystä – varsinkin kun he ottavat kantaa taiteeseen liittyviin asioihin. Usein populaarimediassa korostuu sellainen näkemys taiteilijan työhön, jota voisi luonnehtia *formalistiseksi*.

Formalistinen taidekäsityksessä taidekokemusta (ja taiteellista arvoa⁸) ajatellaan *teoksen tai taideobjektin* muodon ja ilmiasun kautta ilmeneväksi.⁹ Vaarana tämän kaltaisessa ajattelussa on essentialismi ja teoksen arvon pelkistäminen siihen, miltä jokin näyttää tai vaikkapa kuulostaa.

Formalistisen ajattelun tutkimusobjektina voidaan pitää *taideobjektia* tai *taideteosta*. Näillä käsitteillä voidaan viitata esimerkiksi sellaiseen fyysiseen tai immateriaaliseen tai objektiin, teokseen tai lopputulokseen, joka on seurausta taiteellisesta työstä. Tämän kaltainen lopputulos voisi taidemaalarin kohdalla tarkoittaa maalausta, kirjailijan kohdalla kirjaa tai arkkitehdin osalta jonkin rakennuksen muotoa. Taideobjektin määrittely ei kuitenkaan ole yksinkertainen tehtävä ja esimerkiksi performanssin

⁷ Tai laajemmin humanistisen tutkimustradition ymmärtämättömyyttä. (Ks. Esim. Paisley James, 2026, ”*AI and the Future of Artistic Labor*”. Tech Policy Press, 5.3.2026, <https://www.techpolicy.press/ai-and-the-future-of-artistic-labor/>, haettu 30.3.2026)

⁸ Kokemusarvo, monetaarinen arvo, esteettinen arvo, ylipäätään *arvostus*.

⁹ Ks. Esimerkiksi englantilaisen taidekriitikko Clive Bell pui asiaa *merkityksellisen / erityisen muodon* kautta: ”*What quality is shared by all objects that provoke our aesthetic emotions? What quality is common to Sta. Sophia and the windows at Chartres, Mexican sculpture, a Persian bowl, Chinese carpets, Giotto’s frescoes at Padua, and the masterpieces of Poussin, Piero della Francesca, and Cezanne? Only one answer seems possible—significant form. In each, lines and colours combined in a particular way, certain forms and relations of forms, stir our aesthetic emotions.*” (Bell 1914, 8)

suhteen tuo vaikeus korostuu – mihin teos rajautuu, missä teos loppuu ja missä ei-teos taas alkaa?¹⁰

Taiteellisen työn tulosta tarkastellaankin ulkoasun ja muodon lisäksi tekijän, kokijan, kontekstin (ad infinitum) – kautta. Pelkästään teoksen ulkoasuun tai muotoon keskittyvä taideanalyysi tarjoaa onton perustan, kun argumentoidaan tekoälyn uhkaavan vaikkapa kirjailijan työtä.

2.1.2. Instituutiot

Vaikka toisinaan taiteellisen työn ja taideobjektin rajausta onki vaikeaa, sellainen erottelu on jollakin tasolla olemassa ainakin institutionaalisella tasolla – onhan valtionkin budjetissa eroteltu omat budjettikohtansa puolustusmenoille ja taiteilijoiden apurahoille.¹¹ Taiteelliset prosessien kytkeytymistä institutionaalsiin konteksteihin (esim. Dickie 1974, 33) voisi ajatella vaikkapa teattereiden taipumuksena esittää tunnettuja näytelmiä kerta toisensa jälkeen uudestaan. Tällöin tietyllä tapaa juuri näytelmää voi ajatella eräänlaisena instituutiona. Esimerkiksi *Romeo ja Julia* on monelle entuudestaan tuttu, ja tuohon näytelmään projisoidaan jonkinlainen laadun tae. Romeon ja Julian suhteen institutionaalinen konteksti voitaisiin ajatella olevan kirjailija nimeltä Shakespeare. Toisaalta jotkut teatterit ovat sen verran tunnettuja, että siellä esitettävät teokset nousevat tiettyyn asemaan juuri tuon esityskontekstinsa kautta. Tuolloin myös tuota teatteria ja sen instituutiota voisi ajatella eräänlaisena identiteettinä, joka luo teokselle arvoa.

¹⁰ Ja toisinaan tämä määrittelyn vaikeus aiheuttaa närkästystäkin. Pohdin vuosituhanen alun mielenkiintoista taidetapausta, kun puuhamies, väkivaltataiteilija ja kansanedustaja Tony Halme vieraili Kolmas Pyörä -televisio-ohjelman kuvausten aikana Kiasmassa.

Nykytaiteen museossa oli näyttelyn osana esillä Yoko Onon teos *The Telephone Piece*, joka oli ulkomuodoltaan lankapuhelin. Teoksen juju oli se, että Yoko Ono tulisi soittamaan puhelimeen jossain kohtaa ainakin kerran. Halmeen närkästellessä nykytaidetta ja kyseenalaistaessa koko nykyaiteinstituutiota, alkoi puhelin yhtäkkiä soida. Halme nosti luurin ja päästin suustaan ”Haloo haloo onko valoo?”. Tietämättään Halme tuli näin osaksi nykyaiteen historiaa ja – halusi hän tai ei – osaksi *The Telephone Piece* -teosta. Ollappa ollut se karpänen puhelinlinjoilla, joka kuuli koko Yoko Onon ja Halmeen välillä käydyn keskustelun. (Helsingin Sanomat 2020)

¹¹ Viimeisimmän Gazalaisiin kohdistuneen kansanmurhajakson aikana on Suomi hankkinut Israelin valtiolta puolustustarvikkeita yli kolmella sadalla miljoonalla eurolla. (esim. Ylen uutinen aiheesta, Teemu Juhola 2025) Vertailun nimissä valtion budjetissa vuonna 2025 on varattu taiteilijoiden apurahoihin noin parikymmentä miljoonaa euroa (Valtionvarainministeriö 2025)

2.1.3. Jälkiformaali

Modernin jälkeisessä taiteessa, teoksen aktualisuus ja käsitteellinen eheys on monella tapaa särkynyt. Kun puhutaan taideteoksista 1950- ja 1960-lukujen jälkeen voidaan yleistäen sanoa, että teokset ovat muuttuneet yhä käsitteellisemmiksi. Yksittäisen taideobjektin hahmotus on taitunut monen asian yhteenliittymiksi ja teoksen spesifi, yksilöitävä tekijyys¹² on käynyt epämääräisemmäksi. (Heikkilä 2024). Vaikka varsinaisen teoksen konkreettisuus on ajassa muuttuva ja modernin jälkeisessä ajassa yhä käsitteellisempi, ovat *tekijyys* ja *identiteetti* yhä keskeisiä tekijöitä taideprosesseissa. Eritoten kun puhutaan tekoälyllä tuotetusta taiteesta, tekijyys ja identiteetti korostuvat: *kuka* teoksen edes teki – vai tekikö? Kuka teoksen vastaanottaa ja missä kontekstissa?

Keskeistä taiteilijuutta, käsityötä ja muotoilua käsittelevissä englanninkielisissä termeissä (crafts, design, art, fine art) on, että ne tuntuvat määrittyvän tekijän intention ja institutionaalisen kontekstin kautta. Tiedostan tiivistäväni ja oikovani tässä nyt vuosisatoja kirjoitettua taidefilosofista- ja ontologista pohdintaa, mutta jotenkin minun pitää tämänkin aihe saada pureskeltavaan muotoon väittääkseni seuraavaa:

Se miten taidetta ja taideteoksia hahmotetaan, liittyy *yleensä* taiteilijan identiteettiin ja siihen, missä institutionaalisisessa kontekstissa taiteilija tuppaa toimimaan. Tekoäly ja algoritminen taiteellinen praktiikka tuntuvat epäilyttävältä ehkä juuri siksi, että taiteellisen prosessin historiallinen antroposeeni menettää niissä käsitteellisen eheyttänsä. Tässä murroksessa taideteoksen tekijyys on myös alkanut leijua.

Tekoälyn suhteen tuntuu siinä tapauksessa keskeiseltä joko rakentaa jokin uusi identiteetti tai kuraattori, joka *lainaa* omaa alkuperäisyyttään tai identiteettiä osaksi teosta. Tässä määrin ajattelen tekoälyä jopa samanlaisena teknologiana kuin kirjoituskonetta – tuskinpa kukaan väittäisi teoksen tekijäksi kirjoituskonetta, vaikka se olisikin tehnyt *fyysisen työn* teoksen eteen. Esimerkiksi kielimallit ovat lopulta vain apparaatteja, jotka kykenevät asettamaan kirjaimia ja tekstiä sellaiseen järjestykseen, että nuo sanat muodostavat ymmärrettäviä kielellisiä kokonaisuuksia. Kuitenkin se

¹² Heikkilä mainitsee esimerkiksi biotaiteen ja ei-inhimillisten ”tekijöiden” tuotokset biotaiteissa

minkälaisia kokonaisuuksia kielimalli tuottaa määrittyä yhä jonkin tekijän (yksilön tai instituution) tietoisesta toiminnasta kautta.

Kuten tunnettu ajatusleikki kuuluu: kun loputon määrä apinoita lyö satunnaisesti kirjaimia kirjoituskoneeseen, syntyy ennemmin tai myöhemmin myös Shakespearen koko tuotanto.

2.1.4. Kuka mitä milloin miksi

Yhdysvaltalaismaalari Robert Rauschenbergin maalasi kuuluisat valkoiset teoksensa 1950-luvulla. Maalaukset eivät varsinaisesti esittäneet mitään, ne olevan monilta osin kuvioista ja hahmoista vapaita. Tarkemmin katsoessa Rauschenbergin maalauksista paljastuu myös tekstuuri ja siveltimien vedot. Kuuluisa säveltäjä ja Rauschenbergin aikainen John Cage¹³, puhui näistä maalauksista valojen, hiukkasten ja varjojen lentokenttinä. (Cage 1961)¹⁴ Cagen reaktio kielii myös laajemmin aikalaisten suhtautumisesta lentämiseen sekä tähän silloiseen vallankumoukselliseen uuteen tekniikkaan, jota ei – väittääkseen – olisi pidetty juuri minään, jollei kyseessä olisi ollut juuri *Rauschenberg*, juuri silloin ja juuri siinä institutionaalisessa kontekstissa.

Rauschenbergissä itsessään ei tieteinkään ole mitään essentiaalisista ominaisuuksia, jonka perusteella juuri hänen valkoisia maalauksiaan voisi pitää mestarillisina teoksina. Olisihan *kuka tahansa* voinut maalata valkoisen maalauksen. Se, miksi juuri Rauschenbergin valkoiset maalaukset tulivat tunnetuiksi, selittyy hänen tunnettuudellaan, hänen verkostoillaan, hänen institutionaalisella asemallansa ja toisaalta oikealla ajoituksella.¹⁵ Tämä nyt on lähinnä kertausta siitä, miten taideteoksen ulkoasu ei lopulta ole mikään selittävä tekijä sille, miksi tietyt teokset kanonisoidaan taidehistoriaan.

Kun Rauschenberg oli maalannut valkoisia tauluja tarpeeksi, hän siirtyi mustiin ja lopulta punaisiin maalauksiin (Solomon R. Guggenheim Museum 2011). Mainittakoon

¹³ John Cage on äänelle, mitä Teatterikorkeakoulun ravintolapalvelut ovat punajuurikroketeille.

¹⁴ Alkuperäinen sitaatti kuuluu: ”*The white paintings were airports for the lights, shadows, and particles*”.

¹⁵ Olisipa hyvinkin saattanut käydä niinkin, että venäläiset avant-gardistit olisivat ehtineet pelkistämään viivansa ja muotonsa valkoisiksi tauluiksi ennen Rauschenbergiä, mutta Stalin olikin nopeampi.

Rauschenbergin laajan uran vaikuttavuus myös näyttämötaiteissa, esimerkiksi yhdysvaltalaisen koreografi Merce Cunninghamin tuotantojen parissa. (Copeland 1994)

Kun useat erilaiset teokset voidaan liittää johonkin yhteen yhdistävään identiteettiin, tulee niistä sarja ja toimivat ne toinen toistensa arvon muodostajina – ja jossain mielessä *laadun takeina*. Esimerkiksi Rauschenbergin maalauksissa arvon takeena voisi pitää juuri Rauschenbergin *identiteettiä*. Laajalti tunnettujen ja arvostettujen taiteilijoiden vähemmän tunnetut teokset voivat netota huutokaupoissa miljoonia, vaikkei niitä ennen myyntihetkeä olisikaan julkisesti vielä kertaakaan maailma nähnyt. Tässäkin suhteessa voidaan ajatella, että varsinaisen taideobjektin ilmiasulla ei siis ole käytännön merkitystä teoksen arvon kannalta, ja tämän ovat esimerkiksi nykypäivän NFT¹⁶-sekoilijatkin ymmärtäneet.

Rauschenberg ei ole tullut tunnetuksi sattuman kautta enkä halua tulla väittäneeksi myöskään, etteikö hänen omat pyrkimyksensä olisi vaikuttaneet siihen, että juuri hänen teoksensa tulivat tunnetuiksi. Tarkoitukseni on kuitenkin tuoda ilmi sellaisia systeemisiä ja institutionaalisia prosesseja, joiden myötä jokin yksi taideteos voi nousta historiallisesti merkittävään asemaan. Historian valossa tuo esiin nousu tuntuu edellyttävän, että teoksen tekijä kytkeytyy – tai on – osa jotakin instituutiota. Toinen instituutioon liittyvä keskeinen esimerkiksi saatiin vuonna 1917, kun Ranskalais-Yhdysvaltalainen Marcel Duchamp vei posliinipisuaarin museoon ja nimesi sen *Fountain:ksi*. (The Board of Trustees of the Tate Gallery 2026). Arkisesta käyttöesineestä tuli tällöin modernin taiteen tunnetuimpia teoksia.

Tekoälyllä voidaan tuottaa loputtomasti materiaalia, mutta jos tuota aktia ei ota kukaan omiin nimiinsä, jää tuo tuotos pitkälti *anonyymiksi*, eli siltä puuttuu eksplisiittinen tekijäidentiteetti. Tässä suhteessa voisi kielimalleilla tuotettua tekstiä verrata, vaikkapa, pisuaareihin.

¹⁶ NFT eli *Non-Fungible Token* viittaa erityiseen lohkoketjuteknologiaan, jossa jonkin digitaalisen teoksen omistajuus voidaan yksiselitteisesti todentaa kuuluvan jollekulle. Näitä NFT-teoksia voi periaatteessa luoda kuka tahansa, mutta käytännössä niitä masinoivat isommat toimijat, usein erilaisten julkimoiden sponsoroimana. Näin umpimähkäinenkin ”taide”-esine voi saada arvon, joka perustuu tuon esineen omistajuusketjulle tai sen alkuperäisen tekijän tunnettuudelle.

Tekoälyllä tuotettua tekstiä voidaan kuitenkin julkaista ilman, että sitä otetaan jonkin taiteilijan tai instituution nimiin ja sillä voi silti olla taiteellinen arvo kokijassaan. Voihan myös olla niin, että jotakin yhtä kielimallia aletaan pitää tyylinsä suteen sen verran erityisenä, että siihen alkaa kohdistua samanlaista arvostusta, kuin perinteiseen taiteilijaidentiteettiin, vaikkapa sitten Shakespeareen.

3. Sosioekonominen kikkailu pandemiavuosien aikana ja ajautuminen ohjelmointiin

Koronapandemian päästyä kunnolla käyntiin 2020 yleisötapaukset, juottolat ja yliopistot ympäri maan rajoittivat lähiopetustaan tietyn kokoisiin ryhmiin. Verrattuna perinteisempään yliopistoon, jossa yhden koulutusohjelman opiskelijamäärät voivat liikkua kolmen-kuudenkymmenen välillä on Taideyliopisto monella tapaa poikkeus. Ryhmät ovat pieniä ja esimerkiksi oman Teatterikorkeakouluvuosisuhteen, meitä opiskelijoita oli yhteensä vähän päälle kolmekymmentä.¹⁷ Vaikka monessa yliopistossa opinnot siirrettiinkin etä- tai hybridimuotoisiksi, onnistuttiin Teatterikorkeakoulussa sinnittelemään lähiopetuksessa melko pitkään.

Oman vuosikurssini suhteen toimimme rajoitusten suhteen fiksusti– kun meidän piti olla isojen yhteiskurssien aikana etänä, päätimme suunnata yhdessä erään luokkalaisemme mökille. Kävimme kurssin yhdessä, saman katon alla. Tuo aika vahvisti yhteishenkeämme ja paradoksisesti, pandemia-aika toi meidät myös yhteen. Tuona aikana tuntui ilmenneen myös toisenlainen *geist*, jota voisi kuvailla kilpailun ja urahorisontin hetkellisenä romahtamisena. Oli huojentavaa voida keskittyä haahuiluun, ei-suorittavaan puuhasteluun ja antaa itselleen lupa olla epäorientoitunut.

3.1.1. Varmistelu

Tuppaan toisinaan varmistelemaan erilaisia asioita, toisinaan liikaakin. Kun lähdän kotoa, kuiskaankin että ”ovi on kiinni”. Kun taas pohdin talouttani, pyrin aina varautumaan pahimpaan. Tämä näkyy myös taloudellisessa suunnittelussani: kun jätän apurahahakemuksen, käytän sen jälkeen pienen hetken hylkäyskirjeen mielikuvitteluun. Valmistaudun siis siihen, etten tule saamaan rahaa ja pohdin, mikä on

¹⁷ Tähän lasken mukaan näyttelijät (12kpl), ohjaajat + dramaturgit (8kpl), ääni- ja valosuunnittelijat (8kpl) sekä lavastustaiteen koulutusohjelman (3-4 kpl)

varasuunnitelmani sen varalle.¹⁸ Paikannan tuon varmistelun tarpeen ja varasuunnitelmien jatkuvan tehtailun perisyyn omaan luokkataustaani.

Siinä missä voin kuvitella vakaavaraisesta perheestä tulevan opiskelijan kokevan ainakin jonkin asteista turvaa sellaisessakin tilanteessa, että tämän kaikki urasuunnitelmat epäonnistuisivat, ei minulla ollut – tai ole – samanlaista mahdollisuutta. Jos en onnistu saamaan itselleni tuloja, *se on sitten siinä*. Joudun taiteellisen työni ohella jatkuvasti pohtimaan, miten järjestän taloudelliset olosuhteet otollisiksi. Vaikka se onkin kivuliasta myöntää, tuon tasapainottelun seurauksena taiteellinen työni kärsii.

Koronapandemian myötä myös kesätyöni tapahtuma-alalla peruuntuivat. Kaikki tuntui tapahtuvan yhdessä yössä. Ura kulttuurialalla alkoi tuolloin tuntua jopa vastenmieliseltä. Jos yhteiskunta voi sulkea kokonaisen taloussektorin tuosta vain ilman sen suurempaa – kulttuurialan omia valituksia lukuun ottamatta – meteliä, minkä takia ylipäättään haluaisin työskennellä tällä alalla?

Tapahtuma-alan töitteni kadottua ryhdyin toimeen, eli rakentamaan uutta suunnitelmaa. Soitin muutamille tuottajaystäväilleni ja lopulta tärppäsi: minulle voisi olla paikka tuotantoassistenttina av-alan tuotannossa, joka kuvattaisiin Pohjois-Karjalassa tulevana kesänä. Pelastus, taloudellinen tilanteeni ei olisikaan lopullinen kuoppani. Ainoa edellytys tälle työlle oli ajokortti, jota minulla ei tietenkään ollut. Ilmoitin tuottajaystäväilleni, että ajan kortin kuukaudessa.

Kävelin lähimpään autokouluun ja kerroin tilanteeni – pitäisi ajaa kortti tämän kuun aikana ja voisinkin maksaa vasta ensimmäisen palkan saatua. Ymmärsin käymäni keskustelun pohjalta, että tämä kyseinen autokoulu pyörii ilmeisesti perheyriyksenä jo kolmannessa sukupolvessa. Ajo-opettajani, sukupolvensa jatkaja puhui, että soittaa isälleen selvittääkseen olisiko tämän kaltainen luotto mahdollinen. Onnekseni tämä oli mahdollista ja aloitimmekin ajotunnit välittömästi. Pian tuottajaystäväni kuitenkin soitti ja sanoi tuon tuotantoassistentin paikan menneen ohjaajan pojalle. Sinisilmäinen ja

¹⁸ Toisaalta tuppaa myös olemaan sinisilmäisen optimistinen. Olen jotenkin onnistunut hyväksymään epäonnen sen verran hyvin, että paine hakea rahoitusta tai *open calleja* on pieni. En siis ajattele apurahojen hakemista mitenkään negatiivisesti, vaan enemmin paineettomasti. Onpa käynyt niinkin, että olen unohtanut hakeneeni johonkin ja saan myöhemmin hyväksymiskirjeen melkein yllätyksenä.

yksinkertainen kun olen, kirosin tuota epäonnea erehdyksessä ajo-opettajalleni. Pian sainkin viestiä, että ajotunnit pitäisi maksaa etukäteen.

...

Toinen ystäväni, joka on aikaisemminkin pelastanut minut taloudellisista kuopista, suostui lainaamaan minulle rahat. Kuitenkin nyt tuo velka pitäisi maksaa takaisin.

Onneksi oli vielä kolmas ystävä, jonka isä voisi maksaa pientä liksaa, jos kävisimme siistimässä tämän pihalta risut ja maalamassa talon. Työ ajoittui manifestien kirjoittamista käsittelevän kurssin kanssa päällekkäin. Moottorisaha käsissäni, risujen ja puiden siistimisen lomassa ”kirjoitin” manifestia kurssin päätöstä varten.

Jossain kohta esitellessämme toisillemme kurssin aikana kirjoittamiimme manifesteja, oli minulta vahingossa jäänyt mikrofonini päälle. Opettaja kysyi mitä minä teen, sammutin moottorisahan ja kerroin kaatavani puita. En muista mitä opettaja tarkalleen tämän jälkeen sanoi, mutta muistan reaktioni, jota voisin kuvailla *häpeän ulappana*.

Olen huomaamattani ajautunut tilanteeseen, jossa koulunkäyntini ja taiteen tekeminen on jäänyt täysin taka-alalle minun yrittäessä ratkoa alemman luokkataustani seurannaisvaikutuksia ja uravalintojani.

Tuon episodin jälkeen jatkoin kurssia, mutta tällä kertaa keskittyneemmin – sammutin moottorisahan aina niiksi hetkiksi, kun kävimme läpi jotain tärkeää. En kuitenkaan voinut lopettaa työtä, sillä rahaa piti saada. Moottorisaha käynnistyy.

...

Pian rehkin kasaan autokoulun kustannukset. Ajokokeen aikana ajoin erehdyksessä Itäväylälle ja hetken päästä –muistin sumeuden takia nimettömäksi jäävälle – moottoritielle. Ajettuamme pitkälti suoraa tietä ja saatuaani todistetuksi kykyäni pysäköidä ja ajaa autoa mäessä läpäisin ajokokeeni, hämmästykseni, ensimmäisellä yrittämällä. Risutyöt olivat jo loppuneet, autokoulu oli maksettu mutta edessä olisi edelleen palkaton kesä, jollen äkkiä keksisi jotain.

Onneksi on neljäs ystävä, joka toimii muuttoalan yrittäjänä. Soitin tälle kertoakseni omistavani ajokortin ja tarvitsevani töitä. ”Juhannuksen jälkeinen maanantai lähtö Vuosaaresta, paluu kahden viikon päästä.”.

...

On kesä 2020 ja olen Amsterdamissa. Kannan Helsingistä Alankomaihin muuttaneen taiteilijapariskunnan lasipöytää sisään ja tuon ulos tullessani pakkauspahvin jämiä roskiin vietäväksi. Kulttuurierojen vuoksi en tiedä minne survoa pahviroskia, joten jätämme ne kollegan kanssa tilapäisesti lojumaan ahtaalle amsterdamilaiskadulle. Kohta pitkä amsterdamilaismies huutaa minulle:

”What are you doing?”

Ilmoitan jättäväni pahvit hetken ajaksi lojumaan tähän.

Pitkä amsterdamilaismies neuvoo minulle, että pahvit pitäisi viedä tuonne.

Vien pahvit sinne.

Pitkä amsterdamilaismies kysyy, mistä olemme tulleet.

”From Finland.”

”That’s a long way.”

”That’s true”.

Ulappa. Miten ihmeessä olen päätenyt survomaan pahviroskia pandemian autoittamaan Amsterdamiin, päälläni ystäväni yrityksen paita, joka sen materiaalin takia kutittaa minua ja on muutenkin liian pieni?

...

Ajattelen, että noihin aikoihin sijoittuu kokemukseni kulttuurialan tulevaisuuden romahtamisesta.¹⁹ Tuolloin koko valitsemani koulutuspolku ja kulttuuriala ylipäättään näyttäytyi epävakaana kasana jäälauttoja, joista mikä tahansa saattoi sulaa, upota tai muuten vain ajautua kauas mantereesta. Minun piti vain osata hypätä seuraavalle jäälautalle ja toivoa, ettei sekin uppoaisi.

Seuraavien vuosien aikana tulisin muun muassa toimimaan karaokeisäntänä, baarimikkona, 3. apulaisohjaajana ja valokuvaajana – näihin vaiheisiin niiden traumaattisuudesta sekä aikaa vievien anekdoottien takia sen syvällisemmin pureutumatta.

3.1.2. Kohti ohjelmointia

Pidin vuonna 2025 esitelmän Dramaturgian ja näytelmän kirjoittamisen koulutusohjelman teemailtapäivässä tekoälystä ja ohjelmoinnista. Nimesin minut ohjelmoinnin pariin johtaneita oikkuja ja tapahtumia *taiteellisen työn pettämiseksi*²⁰. Käytin toisinaan esimerkiksi harjoituksissa tai opintojenikin ohessa paljonkin aikaa kaikenlaisen muun tekemiseen, kuin varsinaiseen opiskeluun.

Pandemiavuosien romutettua monia sosiaalisia ja arkisia rakenteita tuo sivussa puuhastelu osaltani vain kiihtyi. Opinnoilta hairahtamiseen vaikutti myös maisterivaiheessa ympäriltäni kadonnut opiskelijayhteisö, jolloin tietty sosiaalinen paine suoriutua opinnoissa myös väheni. Osittain taloudellisista syistä, toisaalta sosiaalisen struktuurin murtumisen seurauksena aloin ”pettää” opintojani syventymällä erilaisiin sivuprojekteihin. Viimeisimmäksi hyperfiksaatiokseni oli noina aikoina alkanut muodostua ohjelmointi.

Ohjelmoinnin opettelu alkunsa, kun tein aloin omaksi ilokseni ratkomaan erilaisia tekstin käsittelyyn liittyviä tietoteknisiä ongelmia. Halusin esimerkiksi tehdä skriptin, joka laskisi minulle näytelmäni repliikkimäärät henkilöhahmoittain. Halusin jonkun

¹⁹ Tämäkin kokemus romahtamisesta on siis henkilökohtainen – toki kulttuuriala jatkui silloin ja jatkuu edelleen, otti uusia muotoja ja asentoja vaikkakin yleisesti ottaen surkastui kaikkien rajoitteiden kurituksessa

²⁰ Otsikolla viittasin ehkä laajemmin siihen, miten tulen ”pettäneeksi” ensisijaisen työni jonkun sivuprojektin kanssa.

helpon tavan nähdä, että kirjoittamani tekstit täyttäsivät meidän opiskelijoiden ryhmätöille asetetut vaatimukset tasapuolisuudesta. Kullakin henkilöahmolla tulisi olla kuta kuin saman verran näyteltävää.

Pienten skriptien kirjoittaminen ei koskaan oikein loppunut ja ei mennyt kauankaan, kun huomasin oppineeni ohjelmoimaan.

3.1.3. Ohjelmointikokeilut jatkuvat

Dramaturgian ja näytelmän kirjoittamisen koulutusohjelmassa²¹ opiskelevan ilo on päästä miltei takuvarmaan harjoitteluun Yleisradion Draama -osaston audiotiimiin. Palkallinen harjoittelu tuo huomattavaa helpotusta prekaariseen taiteilijaelämään. Harjoittelun tuoma tienesti käytännössä mahdollisti uudestaan syventymiseni opintoihin ja dramaturgiseen työhön itseensä.

Harjoittelun aikana työkuvani oli pääsääntöisesti erilaisten Yle Draaman audiotiimille osoitettujen teoshakemusten lukeminen ja arviointi. Toisinaan toimin myös lukevana dramaturgina audio- ja televisiosarjoissa. Harjoittelijan yksi tehtävä hakemusten lukemisen lisäksi oli siirtää hakemuksia järjestelmästä A järjestelmään B. Kaikki tuo piti tehdä käsin. Tuo toisteinen ja korkeakouluopiskelijalle ehkä liiankin yksinkertainen työ olisi kismittänyt, jollen olisi ratkonut sitäkin ohjelmoimalla: rakensin automaatiojärjestelmän, joka teki tuon ”typerän” työn puolestani. Teknologia vapautti minulle aikaa varsinaiselle dramaturgiselle työlle sisältöjen parissa.

Tuona aikana minulle vapautui aikaa myös toisesta syystä: varsin pian harjoitteluni alkamisen jälkeen Ylen kuunnelmat asetettiin Näyttelijäliiton työtaistelutoimena *hakusaartoon*²² (Näyttelijäliitto 2023). Hakusaarron aikana työkuvani sai vielä

²¹ En pidä tämän koulutusohjelman nykyisestä nimestä ja kirjoitusassta, käytän siitä kategorisesti ulkopuolisille nimitystä *dramaturgian koulutusohjelma*. Siten vältän tuon tilaa vievän sanahirvityksen kirjoittamisen ja säilytän dramaturgia-sanan iloisen epämääräisyyden tuomat synergiaedut. Koska dramaturgien työkuvasta on jo valmiiksi monen kirjavia kuvauksia ja määriteltäviä, on nähdäkseni generalistien työmarkkinoilla siitä pelkästään etua, että tuo käsite pysyy yleisemmällä tasolla. Lisäksi, oma kokemukseni dramaturgisesta työstä on ennen kaikkea ei-kirjallinen ja miellän – kuten pitääkin – nämä kaksi osaamisaluetta (kirjoittamisen ja dramaturgisen työn) toisistaan erillisinä, jotka on täällä epäpyhässä pohjolassa vain survottu saman koulutusohjelman alle.

²² Tähän hakusaartoon johtaneet syyt ovat sudenkuoppa, johon jalkani telomisen tässä väitän. Kuitenkin on hyvä tuoda ilmi, että viitattu Näyttelijäliiton tiedote antaa tilanteesta varsin yksinkertaisen ja ehkä joidenkin mielestä

ilmavamman tunnun ja taas eräänlainen rakenne oli kadonnut työstäni. Tällä kertaa palkka kuitenkin juoksi, vaikka työtä ei ollut niin paljon. Tuona luppoaikana tulin kehittäneeksi ohjelmointitaitojani yhä pidemmälle ja siinä sumassa päädyin tekemään ensimmäisiä kokeiluitani, joissa tekoäly yhdistyi luovaan prosessiin. Samalla tarpeeni syventyä kielimallien toiminnallisuuksien ymmärtämiseen ja algoritmeihin kiihtyi. Mutta ennen sitä, pieni anekdootti siitä kuinka tutustuin kielimalleihin.

3.1.4. Diginatiivit sukupolvikokemukset

Seisoin Teatterikorkeakoulun torilla joskus syyskuussa 2022 ja keskustelin Kuvataideakatemiassa silloin opiskelleen ystäväni Eetu Palomäen kanssa. Tiesin jo aikaisemmin, että Palomäki oli tehnyt erilaisia kokeiluita niin kutsuttujen diffuusiomallien kanssa generoiden tekoälyllä kuvia ja videoita. Hän mainitsi minulle kielimallista nimeltä GPT-3. Tuo oli aikaa, jolloin nykyään laajassa käytössä olevaa ChatGPT:tä ei vielä ollut olemassa. GPT²³-malleja kuitenkin oli tuolloin jo olemassa, mutta ne olivat yksinkertaisempia: kun niille annettiin jokin syöte, ne vain yrittivät ennustaa miten teksti jatkuu. Ne eivät siis suoran toimineet dialogisesti, eli käyttäjän ja *assistentin* välisenä keskusteluna kuten ChatGPT.

Kirjoitin silloiseen GPT-3-mallin käyttöliittymään runon alun ja painoin ”send”. Pian ruudulle ilmestyy luontevan tuntuinen jatko tälle tarinalle. En ollut aikaisemmin nähnyt, että koneellisesti tuotettu teksti voisi olla niinkin ”laadukasta” ja kontekstitietoista. Mieleeni tulee yksi varhaisin muistoni päiväkodista joskus vuosituhaten vaihteelta. Silloin meille esitettiin eräänlaista verkkosivua, jonka keskellä komisti värikkäitä kirjaimia – ”Google”. Muistan, että eskarin opettaja näytti, miten sivulle kirjoitettiin hakusana ja pian näyttö täyttyi kuvista ja tekstistä. Olen viettänyt nuoruuteni oppien uutta eritoten internetin kautta, Marshall McLuhania ehkä vääristellen, teknologia on aina ollut jonkinlainen jatke omalle toimijuudelleni. Tämän

vääristävänsä kuvan. Tilanteen jännittäviin kiemuroihin voi halutessaan syventyä esimerkiksi Ville Vilénin facebook-seinällä.

²³ *Generative pre-trained transformer*

kaltainen milleniaali kokemus toimijuudesta on luonteeltaan kyborginen: oman tietonsa rajoista ei tarvitse huolehtia, kun kaikkeen voi saada vastauksen yhdellä verkkohauulla.²⁴

Tuona syksyisenä päivänä Teakin torilla näytölle tulostuvaa runoa katsoessani koin pitkästä ajasta sukupolvikokemuksen tietokoneen edessä. Tuo hetki jäi myös vaivaamaan minua, ja huomasin jopa provosoituneeni: mitä luovalle kirjoitukselle tapahtuu tämän seurauksena? Tuolloin koin, että en voisi sanoa mitään merkittävää suhteestani aiheeseen jollen edes ymmärtäisi, miten se toimii. Ratkaisuna oli siis opiskella koneoppimisen perusteita, tilastoja ja matematiikkaa. Onneksi pandemia-ajan venyvässä ajassa siihenkin jäi aikaa. Halusin samalla selvittää, voisiko tuosta teknologiasta olla itselleni jotakin hyötyä myös luovana kirjoittajana.

Päädyin myöhemmin hyödyntämään kielimalleja työharjoittelussani Ylellä. Tein eräänlaisen järjestelmän, jossa kaikki pystyivät lähettämään viestejä samalle ruudulle *Telegram*-viestintäsovellukseen rakentamani botin kautta.

Viestejä lähetettiin kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa viesteillä kuvailtiin jonkin kuvitteellisen hahmon piirteitä. Samanaikaisesti ruudulla näkyi kuvaus tuosta hahmosta, joka päivittyi sitä mukaan, kun osallistujat lähettivät viestejä.

²⁴ Täsmällisemmin, paikannan nollarin alun internetin parissa kasvaneiden eron aikaisempiin sukupolviin eritoten medialukutaidossa, joka toisinaan tuntuu ysäriä ennen syntyneiden osalta olevan puutteellisempi. Koska ysärin lopussa ja nollarilla varttuneet ovat tottuneet moninkertaiseen määrään informaatiota aikaisempiin sukupolviin verrattuna, heille on varmaankin kehittynyt jo varhaisessa iässä tehokkaammat strategiat tuon informaation suodattamiseksi. Ainakin tutkimusten valossa voidaan suoraan sanoa, että digitaalisen medianlukutaito on paremmalla tolalla nuoremmilla sukupolvilla (Akello 2024).

Voihan olla niinkin, että perinteisten medioiden painoarvon väheneminen on iso tekijä disinformaation leviämässä – yhä useampi vanhemman sukupolven edustaja saa uutisensa verkon tai sosiaalisen median kautta perinteisten medioiden sijaan – tällöin digitaalisen median lukutaidon puutteet vain korostuvat.

Toinen osa demoa oli vuorovaikuttaminen kyseisen yhdessä rakennetun hahmomme kanssa. Vaikka on vaikea löytää suoraa käytännön sovelluskohdetta kyseiselle apparaatille, oli se kuitenkin ensimmäinen kokeiluni, jossa yhdistin luovan prosessin ohjelmointipraktiikkaani. Ehkäpä tuostakin olisi voinut jalostaa jonkinlaisen työkalun, jolla vaikkapa ”writer’s room” -muotoista kirjoittamista olisi voinut edistää työpajamaisesti.

4. Mallinnettu kieli, mallinnettu dramaturgia

4.1.1. N-grammeista transformereihin

Kielimalleja on ollut olemassa yhdessä ja toisessa muodossa jo iät ja ajat, tarkalleen ottaen jo 1950-luvulla. Tuolloin eräät akateemikot raivasivat kielimallien tulolle maaperää, kun ne pyrkivät mallintamaan kieltä eräänlaisen formalistiseen rakenteen kautta (mm. Chomsky 1956). Kahdeksankymmentäluvulle tullessa oli kielimalleiksi kutsuttavia statistisia apparatteja jo olemassa. Pinnan alla kyse oli kuitenkin todennäköisyyslaskennasta. Jos koko ihmiskunnan kaikki koskaan kirjoitetut tekstit tiivistettäisiin kolmeen virkkeeseen:

⟨s⟩ Olipa kerran kana, joka joi vettä ⟨/s⟩

⟨s⟩ Olipa kerran kana, joka vihasi kissoja ⟨/s⟩

⟨s⟩ Olipa kerran kana, siinä se. ⟨/s⟩

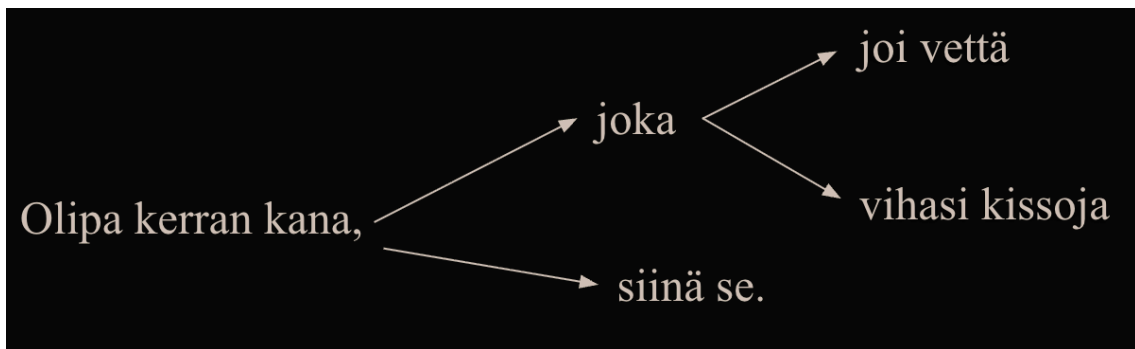
Jossa ⟨s⟩ ja ⟨/s⟩ kuvaavat lauseiden alkuja ja loppuja. Jos ajatellaan virkkeiden sanoja merkkien $w_1 = \text{Olipa}$, $w_2 = \text{kerran}$, avulla ja niin eteenpäin.

Tällöin jokaista virkettä voisi kuvata sanajonoina:

$$\langle s \rangle w_1, w_2, \dots, w_t \langle /s \rangle$$

Jossa ⟨s⟩ ja ⟨/s⟩ kuvaavat lauseiden alkuja ja loppuja ja w_1, w_2, \dots, w_t sanoja.

Ajatellaan tätä kokonaisuutta *korpuksena*. Jos tämä korpus toimii lähdeaineistona mahdolliselle kielimallille, kutsutaan tuota vaikka *Kana-LM:ksi*, niin saataisiin aikaan hyvin yksinkertainen statistinen malli, jolla voidaan kuvata sanoista muodostuvien merkkijonojen – lauseiden – muodostumista.

Kuva 4-1: Sanoista muodostuvien jonojen todennäköisyyksien hahmottamista voi auttaa esimerkiksi asettamalla lauseen sanat ja keskinäiset poikkeamat graafiseksi janaksi.

Tällöin voidaan sanoa, että todennäköisyys sille, että sanajono alkaa sanoilla (ja pilkulla) ”*Olipa kerran kana,*” on 1, eli

$$P(\text{Olipa kerran kana,} | \langle s \rangle) = 1$$

Merkintä $P(A | B)$ tarkoittaa todennäköisyyttä tapahtumalle A sillä ehdolla, että B (tapauksessamme lauseen alku) on tiedossa. Kun tarkastellaan mitkä mahdolliset sanat seuraavat jaettua aloitusta, saadaan

$$P(\text{joka} | \text{Olipa kerran kana,}) = \frac{2}{3} \quad P(\text{siinä se.} | \text{Olipa kerran kana,}) = \frac{1}{3}$$

Ja nämä kaksi haaraa jakautuvat yhä erilleen

$$P(\text{joi} | \text{Olipa kerran kana, joka}) = \frac{1}{2}$$

$$P(\text{vihasi} | \text{Olipa kerran kana, joka}) = \frac{1}{2}$$

Ja tämä jälkeen lauseet saavat deterministisen lopun

$$P(\text{vettä} | \text{Olipa kerran kana, joka joi}) = 1$$

$$P(\langle /s \rangle | \text{Olipa kerran kana, joka joi vettä}) = 1$$

Tällöin voimme esittää ensimmäisen lauseen seuraavasti

$$P(\text{Olipa kerran kana, joka joi vettä})$$

$$\begin{aligned}
&= P(\text{Olipa} \mid \langle s \rangle) \cdot P(\text{kerran} \mid \text{Olipa}) \cdot P(\text{kana}, \mid \text{Olipa kerran}) \\
&\cdot P(\text{joka} \mid \text{Olipa kerran kana},) \cdot P(\text{joi} \mid \text{Olipa kerran kana, joka}) \\
&\cdot P(\text{vettä} \mid \text{Olipa kerran kana, joka joi}) \cdot P(\langle /s \rangle \mid \text{Olipa kerran kana, joka joi vettä})
\end{aligned}$$

Tässä kuvataan siis tapaa, jolla alkeellinen *Kana-LM* ennustaa seuraavia sanoja aikaisempien perusteella. Tämän kaltaista mallia kutsutaan *n-gram* -malliksi (esim Jurafsky & Martin 2026), jossa n viittaa edellisten sanojen lukumäärään, joiden perusteella seuraavia sanoja ennustetaan (meidän tapauksessa $P(w_n \mid w_{1:n-1})$, eli kaikki edelliset sanat).

Kyseisen mallin toimintaperiaate on nykyisten GPT-mallien rinnalla melko alkeellinen, vaikka ne jakavatkin samaa. Tämän kaltainen proseduraalinen valintojen ”verkko” on minulle monella tapaa analoginen dramaturgisen työn kanssa: Kuten Maria Kilpi ja Katariina Numminen esittelevät *Dramaturgiakirjan* johdannossa:

”[Teoksen dramaturgialla voidaan viitata tapaan,] jolla kyseinen taiteellinen kokonaisuus rakentuu ja jäsentyy, tuolle teokselle tai tapahtumalle ominaista sommittelua, järjestystä, rakennetta, säännöstöä. Esimerkiksi: Mitä elementtejä teoksessa on? Missä järjestyksessä kokonaisuuden elementit ovat ja minkälaisella logiikalla ne seuraavat toinen toisiaan?” (Kilpi ja Numminen 2018)

GPT eli generatiivinen esikoulutettu transformer-malli

Vaikka voimme havainnollistaa *Kana-LM* mallin avulla hyvin kielimallien perusidean, nykyään suosituimmat kielimallit hyödyntävät pinnan alla niin sanottua *transformer*-arkkitehtuuria (johon en tämän opinnäytteen tiimoilta voi valitettavasti syventyä seikkaperäisesti).

Kana-LM -mallin kaltainen apparaatti ei sisällä laajempaa ”ymmärrystä” kielen syntaktisuudesta tai merkityksestä, mutta tämä ”ymmärrys” on eräänlaisella tasolla läsnä GPT-malleissa, esimerkiksi *huomio*²⁵-tason kautta.

Tokenit ja sanavektorit

Aikaisemmissa esimerkeissä käytin alkeellisen kielimallin aineistona kolmea virkettä, jotka muodostuvat sanoista sekä sanasta ja pilkusta. Tällöin virkkeiden sanoja voitaisiin kutsua *tokeneiksi*. Tämän kaltainen karkea jako ei kuitenkaan ota huomioon sitä, että monien sanojen juurisana saattaa olla yhteinen, vaikka kirjoitusasu onkin eri.

Sanoihin jakamisen sijaan lauseen sisältämät merkit voidaan jakaa myös toisella tavoin. Sanat voidaan esimerkiksi purkaa niiden *lemmatisoituun* muotoon, eli perusmuotoon, sekä taivutustunnukseen. Tämän kaltaisella jaottelulla koulutettu malli tietäisi jo implisiittisesti enemmän kielen syntaksista.

Sanat voivat siis olla ”sukua” toisilleen, vaikka niillä ei olisi jaettua perusmuotoa esimerkiksi taivutustunnuksen kautta. Toisaalta erilaisia sanoja voi yhdistää jokin *luokka*: kissa ja hevonen ovat molemmat eläimiä, eli ne jakavat yhteisen ”luokan” vaikka sanat ovatkin erilaiset. Tuo luokka ei käy ilmi sanojen kirjoitusasusta, eikä tämä tieto olisi välttämättä ymmärrettävistä, jollei sanoja ensiksi luokiteltaisi jollakin tavalla.

Jonkinlaisia johtopäätöksiä erilaisten sanojen suhteista toisiinsa voidaan tehdä puhtaasti kysymällä ihmisiltä heidän mielipidettään. Jos vaikka ajattelemme neljää luokkaa: ”eläin”, ”ystävä”, ”sota” ja ”rauha”, ja sitten luokittelemme erilaisia sanoja suhteessa siihen, kuinka läheisesti ne tuntuvat vastaavan edellä mainittuja luokkia asteikolla yhdestä kymmeneen, voitaisiin saada aikaan esimerkiksi seuraava taulukko:

	Eläin	Ystävä	Sota	Rauha
Kana	9	6	1	8
Kirja	2	4	3	7
Kivääri	1	3	9	1
Ihmisen tekemä	8	5	8	5

²⁵ Attention -mekanismissa seuraavien tokenien ennustamisessa edellisten sanojen painoarvoja ikään kuin vaihdellaan. Toisinaan esimerkiksi lauseen alussa olevat sanat ovat paljon tärkeämpiä kuin viimeisin sana, ja tämä mekanismi auttaa kielimalleja tuottamaan laadukkaampaa tekstiä. (Ashish Vaswani et al. 2017)

Taulukossa numerot viittaavat vasemmalla olevan sanan ja yllä olevan kategorian kirjoittajan mielessä koettuun samankaltaisuuteen tai assosiaatioon.

Voimme taulukonperusteella päätellä, että kirjoittajan mielestä sana ”kirja” ei assosioitu kovinkaan hyvin esimerkiksi luokan ”eläin” kanssa. Toisaalta voidaan päätellä, että sana ”kivääri” jakaa saman kaltaisen suhteen luokkaan ”ystävä” kuin sana ”kirja”.²⁶ Eli jollain mielipuolisella tavalla voidaan sanoa, että eri sanojen välillä on jonkinlaista jaettua, vaikkei niitä ensi silmäyksellä näyttäisi yhdistävän mikään.

Sanojen välille voidaan ajatella siis tietynlaisia yhteyksiä esimerkiksi sen mukaan, minkälaisiin kategorioihin ne assosioituvat. Sanat voivat toisaalta olla toisiinsa liitännäisiä myös sen kautta, minkälaisissa asiayhteyksissä ne esiintyvät. Vaikka tämä esiintymisasiayhteys ei suoraan edustaisi mitään artikuloitavissa olevaa kategoriaa, pitää sekin sisällään jonkinlaisen implisiittisen jaetun merkityksen eri sanojen välillä. Jos otetaan esimerkiksi lauseen alku ”Minä ajan ...”, niin voidaan ajatella, että sanojen ”pyörä” ja ”auto” välillä on jonkinlainen jaettu yhteys, joka perustuu tähän jaettuun *asiayhteyteen*. Tätä asiayhteyttä voisi ajatella esimerkiksi siten, että ”pyörä” ja ”auto” ovat molemmat sanoja, jotka viittaavat johonkin, *jota voi ajaa*. Toisaalta nämä molemmat sanat edustavat jotakin, jolla voi liikkua paikasta toiseen.

Kun sanoja ajatellaan suhteessa semanttisiin asiayhteyksiinsä tai kieliopilliseen esiintymisympäristöönsä, voidaan saada aikaan esitystapa, jossa sanojen välisten yhteyden voi ilmaista niiden läheisyytenä n-ulottuvuudellisessa avaruudessa.

Erilaisia sanoja voidaan siis pelkän kirjoitusasunsa sijaan esittää matriisina, jossa on ilmaistu yksi sana numeerisesti. Matriisin eri riveillä on ilmaistu kyseisen sanan ”koordinaatit” suhteessa johonkin luokkaan. Tällöin on saatu aikaan *vektori*.

Yllä olevan taulukon mukaisesti sanan ”Kana” vektori neliulottuvuudellisessa avaruudessa (eläin, ystävä, sota ja rauha) olisi tällöin vektorimuodossa:

$$[0,9,0,6,1,8]$$

²⁶ Tätä aihetta käsitellään laajasti muun muassa Daniel Jurafskyn ja James H. Martinin *Speech and Language Processing: An Introduction to Natural Language Processing, Computational Linguistics, and Speech Recognition, with Language Models.* -kirjassa.

Tällöin voidaan ajatella vektoria eräänlaisena koordinaattina neliulottuvuudellisessa avaruudessa, jossa on myös muita sanoja. Ne joiden koordinaatit ovat tuossa avaruudessa lähempänä toisiaan jakavat siis toistensa kanssa jotakin, vaikka tuota yhteistä nimittäjää ei voisikaan suoraan eksplisiittisesti ilmaista.

Turun yliopiston tutkijaryhmä TukuNLP on tuottanut koneoppimiseen kielimalleihin liittyvää tutkimusta suomenkielisen aineiston pohjalta (TurkuNLP 2026).

Tutkimusryhmän tuottaman aineiston perusteella voidaan helposti tarkistaa laajan tietoaineiston kanssa, mitkä sanat ovat lähimpänä sanaa ”teatteri” vektoriavaruudessa:

Nukketeatteri
 Ooppera
 Kaupunginteatteri
 Teatterin
 Musiikkiteatteri

Samalla työkalulla voidaan mallintaa myös erilaisia saman kaltaisia suhteita eri sanaparien välillä. Esimerkiksi jos tarkastelemme sanojen ”teatteri” ja ”sota” suhdetta, niin voidaan sanoa sanan ”teatteri” olevan sanalle ”sota”, mitä sana ”kana” on sanalle ”liha”. Tämän pohjalta voi toki tehdä päätelmiä, tai jättää tekemättä. (Ibid.)

Toisaiseksi olemme muodostaneet vektoreita kokonaisten sanojen pohjalta, eli esimerkeissä sanat ovat *tokeneita*. Token voi olla myös pienempi morfologinen osa, joka onkin lähempänä nykyisten kielimallien tapaa rakentaa kielellisiä ilmaisuja.

Tokenin pituus tuppaaakin olemaan usein lyhempi, kuin kokonaisen sanan pituus. Usein tokeneita muodostetaan tutkimalla mitkä kirjaimet esiintyvät toisensa lähellä ja aletaan näin muodostaa ”sanakirjaa” joka koostuu etukäteen asetetusta määrästä tokeneita. Tällä tavoin toimii esimerkiksi *byte-pair-encoding*²⁷, *BPE*. (Jurafsky ja Martin 2026, S. 14).

ChatGPT:n kaltaiset GPT-kielimallit on koulutettu valtavalla kieliaineistolla, ja kun se pyrkivät ennustamaan seuraavia tokeneita, ne tekevät sen vektoreiden – ja niiden

²⁷ Valitettavasti, kuten monien muidenkin englanninkielisten kielimalleja käsittelevien termien kanssa, ei tälle löytynyt selkeää suomennosta. Byte-pair-encodingia voisi kutsua esimerkiksi *tavuparikoodaukseksi*. Tässä yhteydessä *tavu* tuntuu jopa erityisen mielekkäältä sillä se viittaa suomeksi tietotekniseen tiedon yksikköön (*tavu* on kahdeksan *bittiä*) mutta myös kieliopilliseen yksikköön *tavu*.

keskinäisten suhteiden – avulla. Toisin sanoen, kun meillä on joukko etukäteen tunnettua tokeneita tietyssä järjestyksessä $T_e = (t_1, t_2, \dots, t_n)$, niin seuraavat tokenit, $T_m = (t_{m1}, t_{m2}, \dots, t_{mn})$, voidaan ennustaa aikaisempien perusteella. Tällöin seuraavat tokenit ovat $T_x = P(T_e|T_m)$.

Viimeisenä tehtäväksi jää **valita**, mikä token otetaan jatkoksi todennäköisistä seuraavista tokeneista T_x . GPT-kielimallien suhteen seuraavien tokeneiden ennustamiseen vaikuttaa lisäksi monimutkaisemmat riippuvuussuhteet erilaisten sanojen välillä (mm. attention-mekanismi), eli ei pelkästään edelliset sanat ja niitä todennäköisesti seuraavat sanat.

GPT-kielimallit eivät aina myöskään valitse numeerisesti todennäköisintä tokenia seuraavien mahdollisten tokeneiden joukosta, vaan ne arpovat tietystä näiden joukosta yhden. Tällöin prosessi pysyy epädeterminanttina (eli kielimalli ei aina anna samanlaista vastausta, vaikka syöte olisikin sama). Toki tätäkin käyttäytymistä voidaan ohjata ja mallit voidaan pakottaa valitsemaan tokeneista vaikkapa aina vain todennäköisin, jolloin kielimallin tuottama teksti muuttuu paljon kaavamaisemmaksi ja geneerisemmäksi.²⁸

Pelkistäen – kun kirjoittaa ChatGPT:lle kysymyksen, se tekee pinnan alla kutsun GPT-kielimallille, joka pyrkii ennustamaan käydyn keskustelun perusteella, mitä avulias ChatGPT sanoisi.²⁹

Koska tokeneiden³⁰, välinen yhteys toisiin tokeneihin on kompleksi ja monimutkainen, vaikutta myös käyttäjän kirjoittaman kielen laatu siihen, minkälaisen vastauksen

²⁸ Esimerkiksi OpenAI:n rajapintoja käyttäessä tätä käyttäytymistä voidaan ohjata `top_k`-parametrin avulla, joka on usein jotakin 0.7:n ja 0.9:n väliltä (tarkoittaen, että seuraava token valitaan satunnaisesti joukosta, jotka ovat 10% – 30% todennäköisimpiä seuraavaksi).

²⁹ Toki tämäkin mekanismi on nykyään monimutkaisempi ja usein pinnan alla toimii tosiasiallisesti useampi kielimalli, joilla on erilaisia rooleja. Yksi saattaa esimerkiksi tarkistaa, ettei käyttäjän viesti sisällä mitään palveluehtojen vastaista, toinen saattaa siistiä mallin tuottamien vastausten laatua, kolmas saattaa vastata esimerkiksi verkkohakujen tulosten muotoilusta ymmärrettävään muotoon.

³⁰ Toinen alun alkaen kantagermaaninen sana, joka on otettu suomeen lainasanana. Jos saisin päättää, olisi *toe*–sana elegantimpi. Se assosioituisi *toeta*–sanaan. Kotimaisten kielten keskus osaa kertoa, että *toe* viittaa myös balttilaiseen kalapatoa tarkoittavaan lainasanana, joka on kuitenkin sen verran vähäisellä käytöllä, että *toe*-sanan voisi ihan hyvin ottaa suomenkieliseksi token-sanan vastineeksi. Sana taipuisi samalla tapaa kuin *koe* –sana, jolloin *tokeneista* voisi puhua *tokeina*.

kielimalli mahdollisesti tuottaa (Vadlapati 2023). Voisi ajatella, että sen kaltainen teksti, jossa on kielioppivirheitä ja joka on päätynt kielimallin koulutusaineistoksi, assosioituu myös muuhun heikkolaatuiseen aineistoon, joka puolestaan tuottaa lisää huonolaatuista tekstiä. Erilaisten kielimallien palveluntarjoajan ovat lisäksi rajoittaneet kielimallien ilmaisua erilaisin ohjein ja estein: on vaikea saada aikaan pommiohjetta ChatGPT:ltä sellaisenaan, mutta jos käyttäjän viestissä on paljon kielioppivirheitä, nämä turvamekanismit eivät toimi niin tehokkaasti (Ibid.).

4.1.2. Dramaturginen prosessi, valinta ja arpominen

Kuten kielimalli toimii dramaturgikin rajatun materiaalin kanssa ja pyrkii asettamaan merkkejä tai merkkien osia jonkinlaiseen järjestykseen näyttämöllä (tai muussa esityskontekstissa). Tämän kaltainen vertaus voi toki olla melko latteakin, sillä saman kaltaiseksi prosessiksi voisi kutsua myös arkkitehdin työtä tai mitä tahansa asioiden järjestämiseen liittyvää. Dramaturginen osaaminen on kuitenkin itselleni ennen kaikkea asioiden järjestämiseen liittyvää yleisosaamista, erityisesti ajallisen järjestyksen kautta.

Dramaturgisessa työssä erilaisten elementtien järjestystä tai kompositiota ajatellaan fyysisessä tilassa niiden ajallisen komposition rinnalla. Esa Kirkkopelto purkaa dramaturgian ”*esiintyvien tai esittävien toimintojen rytmiseksi sommitteluksi*” (Kirkkopelto 2018), joka tuntuu omaa muotoiluna hieman täsmällisemmältä, sillä se ottaa huomioon esittäväälle taiteen *esittävän* ulottuvuuden sekä *rytmin*. Toisaalta sitä voisi täydentää vielä asioiden keston – joka on nähdäkseni rytmistä erillinen – viittaavalla lisäyksellä. Tällöin voisi muotoilla esimerkiksi seuraavasti: Dramaturgia on esiintyvien tai esittävien toimintojen rytmistä sommittelua **tilassa sekä aikajanalla**. Koska kielimallit toimivat pohjimmiltaan tilastollisina apparaatteina, jotka asettavat asioita tiettyyn järjestykseen, on siinä jotain hämärällä tavalla samanlaista dramaturgiselle työlle.

Tästäkin voisi muodostaa jonkinlaisen yhtälön. Jos teatteriesityksen esittävät tai esiintyviä toimintoja esitetään kirjaimella A (asia), on jokin toiminto tai asia tiettyssä hetkessä A_t .

Jos esityksen elementtien ja asioiden lisäksi otetaan huomioon esityksen tilallinen ulottuvuus S , niin tällöin tilallinen ulottuvuus tiettyssä ajassa on S_t . Vastaavasti rytmiä

voidaan ajatella kahtalaisena – ajassa ja tilassa ilmeneväksi, jolloin tietyssä ajassa oleva rytmi tilassa olisi R_t^{tila} ja vastaavasti tietyssä ajassa oleva ajallinen / temporaalinen rytmi taas R_t^{tempo} .

Tällöin esityksen dramaturgista tilaa voisi tietyssä ajassa kuvata vaikkapa riippuvuutena, jossa tietyssä hetkessä tarkasteltu seuraava dramaturginen valinta

$$Dramaturgia_t$$

on riippuvuus, jossa seuraava esiintyvä tai esittävä asia A_t on riippuvainen aikaisemmista esittävästä tai esiintyvistä asioista ($A_{0:t-1}$), tilallisesta kompositiosta (S_t), rytmistä (R_t^{tempo} , R_t^{tila}) ja hetkestä (t).

$$P(A_t | A_{0:t-1}, S_t, R_t^{tempo}, R_t^{tila}).$$

Dramaturginen työ ei kuitenkaan ole vain yksi valinta tai hetki, vaan summa monia valintoja, eli $Dramaturgia_{t1} + Dramaturgia_{t2} \dots$ jne.

Tällöin voidaan teoksen dramaturgia pelkistää vaikkapa seuraavasti:

$$Dramaturgia = \prod_{t=1}^T P(A_t | A_{0:t-1}, S_t, R_t^{tila}, R_t^{tempo})$$

Yhtälö ei tietenkään ole tyhjentävä kuvaus, vaan formalistinen pelkistys. Jos tässä lausekkeessa otettaisiin huomioon kunkin työryhmän jäsenen henkinen tila sekä toimeentulon aiheuttamat paineet ja erilaiset maailmanpoliittiset tekijät, olisi yhtälö *hieman* monimutkaisempi. Lisäksi yhtälö ei ota huomioon sattumaa ja sitä, että päätökset harvoin ovat edes kovinkaan tiedostettuja tai jotenkin tietyssä järjestyksessä tehtyjä.

5. Täysin automatisoitua taiteen tekemistä

Tekoälyyn ja taiteeseen liittyvässä keskustelussa on nähdäkseni keskeinen sudenkuoppa, joka liittyy *oletettuun tekijyydestä luopumiseen*. Tällä tarkoitan sellaista olettamaa, että tekoälyä ei voisi hyödyntää osana taiteellista prosessia ilman, että oma tekijyys suppenisi tai katoaisi.

Tekoälytyökalujen yleistymisen myötä voisi myös väittää, että tekoälyllä ei ole tunteita eikä aisteja, se ei siis voi tehdä oikeaa taidetta. Kuitenkin ajatus siitä, että taiteen pohjalla pitäisi ylipäätään olla aistikokemus tai tunne ei ole (mielestäni) suoranaisesti totta ja taiteen piiriin voidaan myös tuoda sellaisia asioita, jotka eivät alun perin ole tehty taiteelliseen kontekstiin (Kuten Duchampin *Fountain*). Tällöin voidaan ajatella, että taiteellinen työ perustuu *valinnalle tuoda jokin asia taiteen piiriin*.

Kahdessa seuraavassa etydissä olen pyrkinyt tuomaan algoritmisia kirjoitusprosesseja sekä tekoälyllä tuotettua sisältöä jonkinlaiseen taiteelliseen kontekstiin.

5.1. Henrik Luksus

Toisinaan hyvän näytelmätekstin tai käsikirjoituksen piirteisiin voisi lukeutua tarkasti kuvattu maailma ja kokonaisvaltaisilta tuntuvat henkilöhahmot. Hahmonrakennus tai maailman kuvaaminen eivät kuitenkaan ole pelkästään fiktiokirjoittamiseen keinoja, vaan samalla tavalla esimerkiksi sosiaalisen median vaikuttajapersoonat miettivät, minkälaisen kuvan he rakentavat itsestään seuraajilleen.

Henrik Luksus Automata on tekoälyllä luomani vaikuttajapersoonaa ja ennen kaikkea taiteellinen projekti. Henrik on tietynlainen irvailu tekoälyvaikuttajamaailmalle ja siinä missä tekoälylläkin luotu vaikuttajatili saattaa pyrkiä todentuntuisuuteen, halusin Henrikin synteettisyyden olevan näkyvää.

Tavoitteenani oli pitää teoksen tekoälyinen luonne räikeästi esillä, mutta toisaalta hallita sen toimintaa osittain, jotta teoksessa olisi läsnä tavoittelemani visuaalinen ja tekstillinen laatu. Toisaalta teos syntyi myös vuorovaikutuksessa yleisön kanssa, jonka relaatioesteettiseen laatuun pyrin myös osittain myös vaikuttamaan.

5.1.1. Alku

Loppukesästä 2024 Instagramissa alkoi näkyä tekoälyllä luotuja (usein vähäpukeisia) persoonia. Esimerkiksi Espanjalainen agentuuri The Clueless on 2023 luonut Instagramiin Aitana Lopezin, 25-vuotiaan vaikuttajapersoonan. (The Clueless 2026)

Instagram-kuvista on vaikea erottaa, ettei kyseessä ole oikea ihminen, vaikka se kerrotaan profiilin kuvauksessa. Todentuntuisuutta tehostaa Instagram-storyihin julkaistut oikeat videopätkät ja kuvat, joissa nautitaan smoothieita rannalla tai ollaan tyylikkäiden ihmisten kanssa jatkoilla. Storyt laajentavat Aitanan todentuntuisuutta ja kuviteltua toimijuutta oikeassa maailmassa.

Kuva 2: Henrik Luksus Automataksi nimeämäni hahmo, jonka kaikissa kuvissa on käytetty pohjana (kasvoreferenssinä) tätä alkuperäistä luomaani kuvaa Henrikisitä. Kuvan luomiseksi käytin Stable Diffusion XL -mallia jota pyöritin omalla tietokoneellani.

Jotta voidaan luoda oma vaikuttaja, pitää tehtävä pieniksi palasiksi. Mitä Instagram-vaikuttaja voisi tarvita? Ainakin:

- Persoonan

- Kuvia ja kuvatekstejä
- Vuorovaikutusmahdollisuuden seuraajiensa kanssa
- Tyyllillistä jatkuvuutta / julkaisujen koherenssia
- Julkaisuaikataulun

5.1.2. Kuvat ja promptaus

Käytin kuvien luomiseen Stable Diffusion on *text-to-image* (TTI)-tekoälymallia, jolla voidaan luoda omalla tietokoneella korkealaatuisia kuvia. Mallin vahvuus on realistisuudessa ja siinä, että se on julkinen. Mallin käytöstä ei tarvitse maksaa ja sitä voi tarvittaessa muokata omiin tarpeisiin sopivaksi.

Kuvien luomiseksi tarvitaan syöteteksti, *prompti*. Erilaiset TTI-mallit käsittelevät syötetekstiä eri tavoin, mutta yleisesti ottaen syötteenä annettu teksti ei tule välttämättä “ymmärretyksi” inhimillisellä tavalla, vaan promptissa mainitut asiat saattavat koodautua osaksi lopputulosta myös arvaamattomasti.

Kuvamallit ovat – yksinkertaistaen – koulutettu siten, että mallille annetaan kuvateksti sekä referenssikuva, ja malli pyrkii luomaan tuon kuvatekstin pohjalta alkuperäisen referenssikuvan (Alammar 2022). Kun näitä malleja käytetään, prosessiin lisätään myös satunnaisuutta, jolloin lopputulos on harvoin samanlainen, kuin jokin alkuperäinen referenssikuva. Diffuusiomallit aloittavat kuvan luomisen eräänlaisesta kohinasta, jota poistetaan askel askeleelta kuvasta, kunnes haluttu lopputulos on saavutettu. (Ibid.)

Kuvissa on esitetty eri vaiheet kuvan muodostumisessa Stable Diffusion XL -mallia käytettäessä.

Vasemmalla näkyvä kuvasarja muodostuu, kun syötteeksi annetaan “A man wearing a blue dress biking during winter. Press photo. Finland. 1999.” Oikealla olevan kuvasarjan ainoa ero on, että syötteen sana “blue” on “green”. Näissä esimerkeissä muut asetukset ovat identtiset ja satunnaisuus – *seed*³¹ – on poistettu. Vaikka kuvien luomisessa erilaista on ainoastaan yksi sana, vaikuttaa tuon sanan muuttaminen myös kuvan taustaan ja asetelmaan.

Yhden sanan muuttamisen osoittaa, miten monimutkaisella tavalla erilaisten koneoppimismallien assosiaatiot ja koulutusaineistot muodostuvat ja minkä takia ne eivät luonnostaan ole ”neutraaleja” tai kykene aina suoraviivaiseen käskyjen

³¹ Tämä satunnainen merkkijono, joka arvotaan osaksi kuvan muodostumista ohjaavaa syötetekstiä, ”promptia”, vastaa ikään kuin aikaisemmin kielimallien yhteydessä mainitsemaan *top_k* -parametriä.

noudattamiseen. Yksittäinen muutos syötteessä voi perhosvaikutuksen kaltaisesti vaikuttaa kaikkeen muuhunkin.

5.1.3. Proseduraalinen syöteteksti

Halusin luoda Henrikille eräänlaisen pohjan kirjoittamalla kuvauksia, joista syöteteksti muodostetaan. Teksti muodostuu arpomalla sanoja tai lauseita toistensa perään tietyin painoituksin. Jos syöteteksti aloitetaan vaikkapa näin: “A fashionable man from Finland, model. [Arvottu valokuvaa kuvaava termi]... ja niin eteenpäin.

Lopputuloksena voidaan saada erimerkiksi:

”A fashionable man from Finland, model. Portrait. He is driving a car in the forest. He’s wearing a green hat.”

Käytän näihin syötetekstien muodostukseen kahdeksaa itse kirjoittamaani listaa, joissa on Henrikin kuvanmuodostukseen vaikuttavia lauseita ja niiden painoarvoja. Prosessi ei siis ole puhtaasti satunnainen, vaan on paljon todennäköisempää, että Henrikillä on harmaan tai tumman sävyisiä vaatteita räikeiden värien sijaan.

```
self.PHOTOFORMAT_CHOICES = [
    (40.0, "Portrait"),
    (20.0, "Iphone photo"),
    (15.0, "Award winning photo"),
    (40.0, "An iphone selfie"),
    (10.0, "A photo from a party"),
    (20.0, "A still photo from a fashion show"),
    ...
]
```

Numerot termien vasemmalla puolen ovat painoarvoja, esimerkiksi “An iphone selfie” on tuplasti todennäköisempi, kuin “A still photo from a fashion show.”

```
self.COLORS= [
    (10.0, "concrete gray"),
    (10.0, "gray"),
    (5.0, "light blue"),
    (5.0, "midnight black"),
    (2.0, "pink"),
    (2.0, "teal"),
    ...
]
```

Vaatekappaleiden värejä kuvaava painotettu lista. Henrik on taipuvainen pukeutumaan harmaaseen. Näitä listoja voi ajatella eräänlaisina resepteinä perinteisen käsikirjoituksen sijaan. Kun lähtökohtana on listaus painotettuja taipumuksia ja luonteenpiirteitä, mutta siitä uupuu selkeä järjestys ja kompositio, dramaturginen prosessi tehdään vähän kuin tarkoituksella rajoitetusti. Tällöin lopullinen kompositio muodostuu, kun proseduraalinen arvontaprosessi käynnistetään.

Tämän kaltaisessa prosessissa minulla on dramaturgisesta näkökulmasta edelleen vaikutusvaltaa lopulliseen tulokseen.

Toisin sanoen, jos ajatellaan aikaisempaa dramaturgista yhtälöäni:

$$Dramaturgia = \prod_{t=1}^T P(A_t | A_{0:t-1}, S_t, R_t^{tila}, R_t^{tempo})$$

Määrittelen tässä prosessissa eritoten niiden mahdollisten asioiden joukkoa, jotka valitaan lopulliseen prosessiin: $A_{0:t}$.

...

Stable Diffusion -malli on melko hyvä tekemään kuvankaltaisia kuvia. Muodostamalla syötetekstejä joissa on samanlainen perusrunko voidaan pienillä sanojen ja värien vaihdoksilla luoda kokonaan uusia tilanteita. Alla on käytännön esimerkki siitä, miten Henrikille muodostetaan uusi Instagram-kuva:

Syöteteksti: “A fashionable man from Finland, model. An iphone selfie. He is in a park.
Fashion clothing, style boho.

Ensimmäisen generoinnin jälkeen kuvaan siirretään Henrikin kasvot alkuperäisen (Kuva 3) kuvan pohjalta.

Kun kasvot on siirretty kuvaan, yllättäen myös tausta muuttuu: kuva on asennoiltaan ja pääpiirteiltään samanlainen kuin ensimmäinen versio, mutta lähemmin tarkasteltuna eroja on paljonkin. Tämä vain osoittaa, miten kuvageneroinnissa voidaan tiettyyn pisteeseen saakka hallita kuvassa näkyviä asioita, mutta täydellistä kontrollia ei koskaan oikeastaan ole.

5.1.4. Julkaisutahti ja kuvatekstit

Henrikille voidaan edellä mainitulla tavalla luoda suuri määrä kuvia valmiiksi odottamaan julkaisua. Kuville pitää kuitenkin saada kuvatekstit. Tähän käytän OpenAI:n GPT-4 Vision -mallia, jolle lähetän kuvan ja ohjeistan syöte tekstissä sitä kirjoittamaan kuvasta kuvatekstin. Tämä olisi mahdollista tehdä myös käsin, mutta tarkoitukseni oli automatisoida prosessi mahdollisimman pitkälle. OpenAI:n rajapinnan³²:n kautta voidaan saada kuviin kuvatekstit ja vastaavasti Instagramin rajapinnan avulla voidaan automatisoida kuvien julkaisu ja kommentointi samaan ohjelmaan.

Kun kuvaan on saatu kuvateksti, se tallennetaan tietokantaan odottamaan julkaisua. Tässä kohtaa voidaan siis vaikka julkaista kaikki kuvat kerralla, mutta se ei olisi mielekästä, vaan Henrikille pitää luoda oma julkaisutahtinsa.

Aluksi annoin Henrikin julkaista useita kertoja päivässä. Sittemmin vähensin tahtia noin yhteen kuvaan päivässä. Kuvien julkaisutahtia määrittää funktio, joka arpoo ohjelmalle “lepoajan” kolmen ja kahdenkymmenen tunnin väliltä. Jos heräämisaika osuu Suomen ajassa välille 23:00–7:00, odotetaan julkaisua ainakin klo 7:00 asti. Tässäkin pyrin jonkin asteiseen simulointiin, koska olisi outoa, jos julkaisuja tulisi vuorokauden ajasta riippumatta. Ajatuksissani Henrik toisinaan nukkuu.

Halusin puuttua mahdollisimman vähän julkaistaviin kuviin enkä erikseen karsinut niitä. Käyn kuitenkin kuvat läpi siltä varalta, ettei niissä ole alastomuutta tai muuta

³² Rajapinta viittaa tapaan käyttää erilaisia kuluttajillekin tuttuja palveluita ohjelmallisesti. Esimerkiksi säätietoja näyttävä puhelinäppi saattaa hyödyntää Ilmatieteen laitoksen rajapintoja säätietojen hakemiseksi.

kyseenalaista sisältöä. Esimerkiksi yhdellä kertaa Henrik piteli kädessään asetta, enkä kokenut sopivaksi kuvan julkaisemista.

Henrikin seinä alkoi täyttyä kuvilla ja viestin projektistani rajatusti oman henkilökohtaisen Instagram-tilini seuraajille. Nopeasti Henrik sai itselleen pienehkön mutta sitoutuneen seuraajakunnan. Vaikka kuvatekstit itsessään loivat Henrikin hahmosta absurdin iki-positiivisen vaikuttajan, puuttui häneltä kyky vastata seuraajiensa lukuisiin kysymyksiin ja kehuihin.

5.1.5. Vuorovaikutus

Myöhemmin rakensin Henrikille myös automaattisen kommentointifunktion. Henrik käy ”hereillä ollessaan” läpi kommentteja, ja vastaa niistä suurimpaan osaan muutaman tunnin välein. Valitettavasti noin kymmenes kommentoijista tulee ohitetuksi, koska määritin Henrikin jättämään satunnaisesti 10% kommenteista huomioimatta. Jos kommentin sävy on ikävä, Henrik on ohjeistettu humoristiseen pilkkaamiseen. Kun Henrik kommentoi, Henrik tietää nimensä ja kyseisen kuvan kuvatekstin. Hän ei kuitenkaan tiedä kommentoijien käyttäjänimiä tai jatka vastailua loputtomiin. Tämä on tietynlaista relaatioesteettistä dramaturgiaa, jossa pyrin vaikuttamaan vuorovaikutuksen laatuun kuitenkin määrittelemättä sen lopputulosta.

Aluksi Henrikin luonti oli itselleni tekninen pähkinä ja kokeilu, mutta sen oltua käynnissä jo muutaman viikon, alkoi se tuntua myös taiteellisesti mielenkiintoiselta. Henrikin vuorovaikutus ihmisten kanssa on ennen kaikkea hulvatonta, mutta toisaalta se

herättää myös vakavampia pohdintoja: esimerkiksi kuvia kommentoivat ihmiset alkoivat jo varsin varhain flirttailemaan tai solvaamaan Henrikiä.

Kuva 3: Kuvassa Henrik kutsuu minua ”twisty pastaksi” vastattuani uusimpaan julkaisuun ”LOPETA”. Halusin testata, miten Henrikin kommentointi-toiminto vastaisi viestiini.

Säädin välillä Henrikiä ohjaavia uusiin suuntiin, jotta Henrikistä paljastuisi uusia piirteitä. Projektin ytimeksi tuntui muodostuvan erityisesti vuorovaikutus seuraajien kanssa. Jätin Henrikin pyörimään niin pitkäksi aikaa, kun tekniikka pelittäisi. Jossain kohtaa Henrik lakkasi julkaisemasta. Päätin, että se riittää siltä erää.

Projektin myötä kuitenkin aloin ensimmäistä kertaa ajatella, että algoritmisen taiteen tekemisen keinoin saattaisi saada myös jotakin kiinnostavaa aikaiseksi. En myöskään ollut ajatellut sosiaalista mediaa mahdollisena alustana taiteen tekemiselle.

5.2. Virtuaalipysäkki

Osallistuin elo-syyskuussa 2025 kotimaisen näytelmän festivaalin yhteydessä järjestettyyn kaksi viikkoa kestäneeseen *törmäytysresidenssiin* yhdessä näytelmäkirjailija ja dramaturgi Iida Koron kanssa. Törmäytysresidenssin tarkoituksena on tuoda yhteen kaksi erilaisista praktiikoista tullutta kirjoittajaa ja ”törmäyttää” heidät yhteen.

Päädyimme jo melko varhaisessa vaiheessa prosessia työskentelemään tekoäilyn kanssa. Aloimme ideoita apparaattia, jossa meidän molempien aikaisemmin tuottama

kirjallisen materiaali ja henkilökohtaiset tiedot, muistiot, residenssihakemukseen lähetetyt kirjeet ja muu mieleen juolahtanut materiaali syötettäisiin eräänlaisille virtualisoiduille versioille meistä. Ideaksi kiteytyi eräänlaisen meta-näytelmän kirjoittaminen. Näytelmässä meidän virtuaaliversiomme pyrkisivät yhdessä saamaan aikaiseksi Kotimaisen näytelmän festivaalilla esitettävän lyhytnäytelmän.

IIDA KORON

Hei Mikael!

Lähtisinkö heittämään ilmoille nopeasti syntyneen ajatuksen: mitä jos napataan kiinni arkisesta hetkestä, vaikka kaksi ihmistä istuu bussipysäkillä säätä pakoillen, ja sitten tilanne menee oudoksi? Esimerkiksi toinen alkaa väittää, ettei bussia ole koskaan oikeasti ollutkaan, ja siitä alkaa jonkinlainen yhteinen harhautuminen toden ja epätoden rajalle.

Tai jos sulla on joku oma polte, heitä vaan peliin! Mä nappaan kopin ja jatketaan pallottelua!

Iida varasti Mikaelin idean.

JUMALA

Tapaamista jäljellä: 56 minuuttia.

MIKAEL KARKKONEN

Mahtava idea, Iida! Tykkään tuosta ajatuksesta, että arki liukuu oudoksi, ja bussipysäkki on hyvä mikroympäristö: sade, odotus, ihmisten väliset etäisyydet. Otan kopin sun ehdotuksesta. Ehkä meillä on kaksi hahmoa - kutsutaan toistaiseksi vaikka A ja B - joista A on rationaalinen ja B enemmän leijuva, uneksija.

Mietin myös, että jatketaanko Helsinki-teemalla (voisi tuoda tuttuja paikkoja, kuten vaikka Itäkeskuksen pysäkki, joka on samaan aikaan kaikille tuttu ja vähän kolikko)? Vai jätetäänkö tila mahdollisimman yleiseksi, jolloin tunnelma rakentuu enemmän kielen ja tilanteen kautta kuin paikasta? Voin tarttua hauskesti näihin molempiin tapoihin.

Heittäisin alkuun kohtauksen aihiota, josta pääsisi heti rytmiin:

Iidaa näyttelevä hahmo ja Jumala-hahmo menevät näyttämölle esittämään seuraavan kohtauksen. MIKAEL lukee nimirivit ja parenteesit.

A (hypistelee kännykkää, vilkaisee kelloa, vilkaisee sadetta):

Bussi on jo seitsemän minuuttia myöhässä.

B (katsoo taivaalle, siristelee, naurahtaa hiljaa):

Onko sitä koskaan tullutkaan?

A:

Tämä pysäkki on rakennettu sitä varten.

B:

Ehkä meidät vain opetettiin odottamaan.

MIKAEL KARKKONEN

Voisin jatkaa pidemmälle, mutta miltä tämä sinusta tuntuu?

Haluaisitko tätä enemmän absurdiin, intiimimpään, tai jotain siltä väliltä? Entä haluaisitko suoraan nimet hahmoille?

Käytännössä meidän virtuaaliversiomme olivat tavallisia kielimalleja, tässä tapauksessa OpenAI:n GPT-5.1 -mallia hyödyntäviä rajapintoja. Näille rajapinnoille voi myös antaa pääsyn tiedostoihin tai työkaluihin, jotka ovat vähän kuin lisäominaisuuksia, joita kielimallille voi kirjoittaa käytettäväkseen.

Keräsimme aikaisemman tuottamamme näytelmäkirjallisen materiaalin, ansioluettelomme, hakemuksemme residenssiin sekä muita persoonallisuutta ohjaavia materiaaleja omiin kansioihimme. Tämän jälkeen näistä tiedoista tehtiin vektoritietokanta, jota kielimalli voisi hyödyntää vastauksia antaessaan.³³

³³ Tällä tavoin esimerkiksi monet asiakaspalvelubotit nykyään toimivat, kun niillä käytössään esimerkiksi yrityksen ohjeistukseen liittyvät dokumentit vektoritietokantana.

Malleilla oli käytössä myös neljä ”työkalua”: muistiinpanojen kirjoittaminen, aikaisemman keskustelun tiivistäminen, yhteiseen dokumenttiin kirjoittaminen ja yhteisen dokumentin lukeminen.

Käytännössä ohjelma toimi siten, että kun tapasimme Iidan kanssa, annoimme samalla omille virtuaaliversioille agendan. Tämän jälkeen käynnistimme ohjelman, joka laittoi nämä kaksi kielimallia keskustelemaan keskenään. Toisinaan puutuimme keskusteluun eräänlaisessa kolmannessa roolissa nimellä ”developer”. Tämän jälkeen tuotettu materiaali luettiin ja editoitiin valmiiksi lyhyt näytelmäksi.

Varsinaisen lopullisen työn suhteen kävi jo melko vaikeaksi sanoa mitkä osat tarkalleen ovat suoraan kielimallilta tullutta tekstiä ja mitkä osat taas ovat editoituja tai meidän kirjoittamiamme. Yleisesti ottaen voi kuitenkin todeta, että kaikki osa tekstissä on enemmän tai vähemmän kulkenut useaan kertaan editointimankelin läpi ennen lopullista versiota.

Kun kävimme läpi materiaalia, huomasimme sen kielimallin tuottavan odottamiseen liittyviä kohtauksia, miltei kuin se päällekirjoittaisi *Godota odottaessa*. Todennäköisesti Becketiin viittaava sisältö alkoi muodostua (tai vuotaa sisään) erään bussipysäkkiä käsittelevän taustamateriaalin myötä. Olin nimittäin oman virtuaaliversioni persoonakuvauksessa puhunut erään metropysäkin merkityksestä muistoissani.

Lopulta tuosta taistelusta ”becketimäisyyttä” vastaan tuli keskeinen osa teosta. Kun sitten puutuimme tähän ”becketimäisyyden” vaaraan ja pyysimme virtuaaliversioitamme ottamaan huomioon lyhyt näytelmässä olevan ilmeisen plagiointivaaran, se alkoi kirjoittaa melko hedelmällistä metafiktiota siitä, kuinka virtuaaliset esiintyjät kamppailevat näyttämöllä tuota vaaraa vastaan. Odottamiseen on pakko reagoida toiminnalla ja lopulta henkilöhahmot rakentavat keinun ja osa lähtee kapakkaankin – jotta teos ei vahingossakaan olisi liian odottava.

Valo naksuu. Pysäkin lasin yläreunaan heijastuu harmaa laatikko, jossa teksti: "Vaikutusseuranta: Becketiläinen pitoisuus

Beckett-aste 0.78 – liian korkea". Pienempi teksti: "Lisää tekemistä tai vaihda aihe". Sähkövalo välähtää kerran, toimistomaisesti

C astuu ulos heijastuksesta niin kuin olisi tullut valokuvasta. Hänellä on kaulassa kulkulupa, jossa lukee: "Valvoja / Harjoittelija".

C:

Hei. Pahoittelut keskeytyksestä. Tässä on noussut beckettinen pitoisuus. Se ei ole sinänsä rikos, mutta vaatii tasapainottavaa toimintaa.

A katsoo olkansa yli yleisöön

A:

Eli nyt se sitten tapahtuu: joku sanoo ääneen sen nimen.

B:

Voiko sen kirjoittaa pienellä alkukirjaimella, niin perikunta ei hermostu?

C:

Me emme ota kantaa alkukirjaimiin. Me vain mittaamme. MK. IK. MK. IK.

C katsoo laatikkoa

C:

Täältä puuttuu toiminnan vektori. Teidän pitäisi tehdä jokin ymmärrettävä, mitattava asia.

A:

Rakennetaan jotain. Silloin ei odoteta.

6. Vain työkalu

Kaksi edellistä projektia ovat molemmat sellaisia, jossa tekoälyä on hyödynnetty eri asteisesti. Molempien prosessissa toistuu ainakin yksi ilmiö: materiaalin tuottaminen ja toisaalta sen valitseminen. Kielimalleilla ja muilla koneoppimista hyödyntävillä malleilla voi tuottaa uutta materiaalia, vaikka pilvin pimein, mutta merkityksellistä siitä tulee vasta, kun joku alkaa

- Järjestellä sitä
- Asettaa sen institutionaaliseen kontekstiin
- Antaa sille nimen
- Vastaa sen taiteena

Niissä toistuu myös metafiktiivinen ulottuvuus, jossa tekoälyn käyttö on aukikirjoitettua ja – ainakin osittain – läpinäkyvää. Lienee makuasia, mutta itselleni juuri tämän kaltainen tekoälyn hyödyntäminen on ainakin tähän asti tuntunut mielekkäimmältä tavalta lähestyä koko teknologiaa. Kuitenkin olen auttamattoman kiinnittynyt taiteesta puhuttaessa taiteen tekijään – taiteilijaan ja tämän identiteettiin. Onko tuokin toive täysin harhainen?

Haluaisin uskoa taiteilijan työn merkitykseen ja tärkeyteen – sekä oman koulutukseni arvoon, mutta pakotan itseni myös kyseenalaistamaan oletukseni. Näinä aikoina, kun erilaisilla tekoälymalleilla tuotettu viihteellinen ja ”taiteellinen” sisältö vain lisääntyy saattaa jossain kohtaa tulla myös vastaan tilanne, jossa kuluttajan näkökulmasta sillä ei ole väliä, kuka teoksen on tehnyt Voisiko joskus olla virtuaalitaiteilijoita ”oikeiden” rinnalla? Vähän niin kuin virtuaalivaikuttajia Instagramissa.

Ehkä sekin on varmistelua, kaiken varalta pahimman odottelua.

Ehkä tekoälyllä tuotettu sisältö vaikkapa musiikki tulee soimaan radioissa yhä useammin ja siirtymä tuohon on samanlainen, kuin aikanaan siirtymä toimittajavetoisesta musiikkiohjelmasta soittolista-formaattiin. Tässä suhteessa tekoälytyökalujen aiheuttama tekijyyden kriisi voi vielä osoittautua paljon suuremmaksi, kuin mitä tässä kohtaa osaisi kuvitella. Voiko näytelmän kirjoittaminen ylipäättään jäädä samanlaiseksi kuriositeetiksi, mitä vaikkapa näytelmän *käsin*

kirjoittaminen on nykyäänkin? Onko teoksen tekijän inhimillisuus vain samanlainen institutionaalinen sopimus, joka voidaan rikkoa samalla tavoin, kuin abstrakti taide teki jäljittelevälle taiteelle?

Kuin mitä draamanjälkeinen teki draamalle?

Mitä Duchamp teki miestehuoneelle?

Mitä Duchamp teki taidegallerialle?

Mitä Müller teki draamalle?

Mitä tekoäly *teki*

Lähteet

Akello, Travis. 2024. "Digital Literacy and Media Consumption among Different Age Group." *Journal of Communication* 15.

Alammar, Jay. 2022. *The Illustrated Stable Diffusion*. 10 1. Haettu 28.3.2026.
<https://jalammar.github.io/illustrated-stable-diffusion/>.

Ashish Vaswani, Noam Shazeer, Niki Parmar, Jakob Uszkoreit, Llion Jones, Aidan N Gomez, Łukasz Kaiser, Illia Polosukhin. 2017. "Attention is All you Need." *Advances in Neural Information Processing Systems*.

Bell, Clive. 1914. *Art*. New York: Frederick A. Stokes Company Publishers.

Cage, John. 1961. *Silence*. Wesleyan University Press.

Chomsky, Noam. 1956. "Three models for the description of language." *IRE Transactions on Information Theory*, 9 30: 113-124.

Copeland, Roger. 1994. "Beyond expressionism." In *Dance history an introduction*, by Janet Adshead-Lansdale and June Layson, 182-195. London and New York: Routledge.

Dickie, George. 1974. *Art and the aesthetic : an institutional analysis*. New York: Ithaca, N.Y. : Cornell University Press.

Heikkilä, Martta. 2024. "Teokseton teos : Jacques Derrida ja taideteoksen käsite." *Tiede & edistys* (Tutkijaliitto) 4 (48): 12-28.

Helsingin Sanomat. 2020. *Tony Halme oli eliittiä vihaava kansantaiteilija – tämä on kymmenen vuotta sitten kuolleen nyrkkeilijän perintö maamme oikeistopopulismille*. 11.1. Haettu 25.3.2026. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006368559.html>.

2026. Jurafsky Daniel, James H. Martin, "Speech and Language Processing: An Introduction to Natural Language Processing, Computational Linguistics, and Speech Recognition, with Language Models." 6.1; 3. painos; 40.

Maria Kilpi, Katariina Numminen. 2018. "Dramaturgiakirja – kaikki järjestyy aina." In *Johdanto – Mitä dramaturgia on?*, Katariina Numminen, Maria Kilpi ja Mari Hyrkkänen, 17. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu 2018.

Kirkkopelto, Esa. 2018. "Kaikki leijuu – Komposition filosofiaa." In *Dramaturgiakirja – kaikki järjestyy aina*, Maria Kilpi, Katariina Numminen and Mari Hyrkkänen (toim.), 97. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.

Müller, Heiner 1977, käänös Outi Nyytäjä 1992. "PEST eli RUTTO BUDASSA TAISTELU GRÖNLANNISTA.", *Hamletinkone*. Nordic Drama Corner Oy.

Näyttelijäliitto. 2023. *Näyttelijäliitto asetti Ylen kuunnelmat hakusaartoon*. 18.1. Haettu 8.3.2026.
<https://web.archive.org/web/20260308141300/https://www.nayttelijaliitto.fi/ajan-kohtaista/uutiset/nayttelijaliitto-asetti-ylen-kuunnelmatuotantoihin-hakusaarron/>.

Roose, Kevin. 2022. "An A.I.-Generated Picture Won an Art Prize. Artists Aren't Happy." *The New York Times*. 2.9. Haettu 25.3.2026.
<https://web.archive.org/web/20220908081114/https://www.nytimes.com/2022/09/02/technology/ai-artificial-intelligence-artists.html>.

Shiner, Larry. 2010. *Between Art and Design: Rethinking the Art vs. Craft Dualism in a Digital Age*. Haettu 22.2.2026. <https://www.larryshiner.com/between-art-and-design>.

Solomon R. Guggenheim Museum. 2011. *Robert Rauschenberg Untitled (Red Painting)*. 4.5, Haettu 20.3.2026,
<https://web.archive.org/web/20130405015918/http://www.guggenheim.org/new-york/collections/collection-online/artwork/3518>.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2022. *Ravintolarajoituksista luovutaan maaliskuun alussa*. 24.2, Haettu 17.2.2026. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/ravintolarajoituksista-luovutaan-maaliskuun-alussa>.

Taideyliopisto. 2022. *Teatteritaiteen, tanssitaiteen ja-taiteen maisterin opinnayteohje*. 3.8, Haettu 26.3.2026. <https://opiskelija.uniarts.fi/ohjeet/teatteritaiteen-tanssitaiteen-ja-taiteen-maisterin-opinnayteohje/>.

- Teemu Juhola, Juho Rissanen. 2025. "Ylen saamat tiedot paljastavat, että Suomi on hankkinut tiedettyä enemmän aseita Israelista Gazan sodan aikana." *YLE*. 17.12, Haettu 4.3.2026. <https://yle.fi/a/74-20197827>.
- The Board of Trustees of the Tate Gallery. 2026. *Fountain*. 24.3. Haettu 24.3.2026. <https://www.tate.org.uk/art/artworks/duchamp-fountain-t07573>.
- The Clueless. 2026. *AITANA LÓPEZ*. Haettu 27.3.2026. <https://www.theclueless.ai/project/aitana-lopez>.
- TurkuNLP. 2026. *Nearest words*. 18.3. http://epsilon-it.utu.fi/wv_demo/.
- Uotinen, Johanna. 2010. "Aistimuksellisuus, Autoetnografia ja ruumiillinen tietäminen." *Elore* (Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry) 17: 87.
- Vadlapati, Praneeth. 2023. "Investigating the Impact of Linguistic Errors of Prompts on LLM Accuracy." *ESP Journal of Engineering & Technology Advancements* 3 (2): 144-147.
- Valtionvarainministeriö. 2025. "Valtion talousarvioesitykset." Haettu 4.3.2026. [https://budjetti.vm.fi/sisalto.jsp?year=2025&lang=fi&maindoc=/2025/tae/valtiovarainministerionKanta/valtiovarainministerionKanta.xml&opennode=0:1:241:685:783:.](https://budjetti.vm.fi/sisalto.jsp?year=2025&lang=fi&maindoc=/2025/tae/valtiovarainministerionKanta/valtiovarainministerionKanta.xml&opennode=0:1:241:685:783:)
- Vlaad, Sofie. 2025. "Texts without authors: ascribing literary meaning in the case of AI." *Journal of Aesthetics and Art Criticism* 83: 4-11.

Liite 1

Liitteenä Kanianikani -näytelmä, joka sai ensi-iltansa Teatteri Vanhassa Jukossa
12.4.2024. Ohjaus: Otto Nyberg.

Kanijanikani

~

Tarina kanista ja Janista, jotka löytävät toisensa

Humoristinen sekoilu kolmessa näytöksessä neljälle näyttelijälle

Mikael Karkkonen 2023

Esitysoikeudet Agency North

Henkilöt

Enemmän replikoivat

- Jani
- Reino
- Maarit
- Kani / Jacques / Pappi
- Klaus
- Joonas
- Ritva Alanen

Vähemmän replikoivat ja sivuhahmot

- Vanhempi konstaapeli Hikinen
- Nuorempi rikostutkija Saarinen
- Radio
- Juontaja
- Hätäkeskus

Kiitos

- Ohjaavalle opettajalleni Marie Kajavalle tarkkanäköisyydestä ja korvaamattomasta avusta
- Ystäville, kollegoille ja Roosalle, jotka lukivat tekstiä ja antoivat siitä palautetta
- T:lle luvasta käyttää anekdootillista materiaalia hänen elämästään osana näytelmää
- Otto Nybergille tekstin pallottelusta, luottamuksesta ja ideoinnista

I-Näytös

Kohtaus 1: Kani karkaa

Näyttämöllä on Klausin karannut Angorankani. On hiljainen, lämpimäksi käyvä aamu toukokuussa. Kani on jumissa, omasta mielestään.

Kani päättää lähteä seikkailulle.

Kanin omistaja Klaus tulee näyttämölle etsimään Kania.

KLAUS

Tsik tsik tsik! Jacques?

Tsik tsik tsik?

Kani on jo kaukana.

Kohtaus 2: Työympäristö / Väärintulkittu

Olemme Janin ja Reinon työpaikalla viestintä- ja konsultointiyrityksessä Fiskonsultivessä, tuttavallisemmin ”Fiskissä”.

Jani ottaa hissin. Hissiin astuu myös henkilöstöpäällikkö Ritva. Hänellä on sininen mappi, jonne hän tekee salaisia kirjauksia työntekijöiden kulkemisista.

JANI (*Vastaa puheluun*)

Jani Liin—Eiku mä oon just töihin menossa. Joo. Joo. Jooo—jos vaikka to-huomenna soittasin? Vähän paha joo just hissiin. Noni. Joo.

JANI

Moi.

RITVA

Aa hei Jani.

Palaatko minulle vielä siitä Pasilan tapaamisesta?

JANI

Se oli hoidossa joo.

RITVA

Hoidossa

JANI

Juu.

Ritva hymyilee kuin tunnelukkoinen, joka on pakotettu siihen ja sanoo:

RITVA

Oho mä jäänki jo tässä.

JANI

Moro.

Ritva poistuu hissistä. Jani pyöräyttää silmiään sille, että Ritva on niin outo ja päästää suustaan:

JANI (*Itselleen*)

Jaa...

"Floor five"

Jani astelee avotoimistoon ja asettaa laukkunsa työläppäreineen muine tarpeineen pöydälle.

Reino tulee.

REINO

Mitä boss man?

JANI

Moooi. Mitäs täs. Iha täs tota sitä presee huomisellessä.

REINO

No mite se on sit menny?

JANI

No siis iha hyvi, pitää vaa tsekkaa se raportti viel uusiks läpi jos siihe oli tullu jotai. Tai säki olit siin ketjus?

Jossain kohtaa toimitusjohtaja Joonas kävelee ja fistbumpaa Reinon kanssa.

REINO

Joo no mut ei siihe mitää isoo tullu ja siis Henaki kuittas sen jo ni laita vaa se just sillee.

JANI

Ni sithä toi on siin oikeestaa. Millo sä tarviit?

REINO

No oikeestaa as soon as mut emmä rupee ny painostaa jossul viel kesken. Hei laita vaa mulle vaik sitku eiksje?

JANI

Joo tänää kyl saan.

Jani ja Reino tekevät töitä tietokoneillaan. Reino on nopeatempoisempi ja supliikki, hän näpäyttää samalla tekstarin ja toisenkin ja toisinaan tuhahtelee itselleen.

REINO

Voi ny vitun Marco.

JANI

Mikä?

REINO

Eiku Marc taas vastaa iha mitä sattu. Siis vittu ku ihminen on ollu kuitenkin viis vuot vetäny koko tota lafkaa ja vittu ku se ei vielkää osaa laskee. ”Se ois yhteensä siis verottomana 23tonnii”

JANI

Nii.

REINO

Ja nii mitä. Mihin noi on tiliöity, miten siis mistä vitusta se repäs nyt ton vitun kakskytkolme vittu mä käyn soittaa sille sori emmä haluu häiritä

JANI

Ei se siin tommosii noi--

Ritva ja Joonas kokoustavat jossakin taustalla samaan aikaan.

REINO

Joo noi vit-- nyt se soittaa mulle mä meen. Äh.

Reino menee puhumaan puhelua puhelinkoppiin. Saapuu myöhemmin takaisin puhelua imitoiden

REINO

”No ei meil oo varaa siihen noil seteillä” no ei sitten oo mut ei sit tarvi tilata niin paljon sitä kamaa nyt oikeesti hei Marc...

Se pitää tehdä pomminvarmaks se huomisen tapaaminen kans et ei pääse enää joku vitun Marc taas sekoilee mitä sattuu oikeesti mä lähene ha just himaan jatkaa ku ei pää kestä. Siis kuulitsä et se on jotai vitun tappouhkauksii joskus skenevuosina kans laittanu? Siis äijä on yhtä sekopää niiku se on aina ollu--

JOONAS

No hei ei se niin paha varmaan oo.

Reino alkaa pukea takkia ja sen ohessa vastaa:

REINO

Joo eiii mut joo noi on noit. Mut hei mä käyn vähä hengittelee tos ja safkaa tuun yhen aikoihi bakkii. – *Laittaa tupakan suuhun ja jatkaa se suussa vielä* – Ja siis ei tos muuta ku toi koko jengi vaa on yhtä pellejä ku marcci mut mä juttelin sen kaa ja kyl se hiffas et ei se noi voi toimii mut ihaoikeesti...

Joonas hymähtää Reinolle, jonka huumorintajusta ja temperamentista tämä pitää.

Henkilöstöpäällikkö Ritva, joka ei liioin pidä kiroilusta kuitenkin on hyväksynyt Reinon vuodattelun ja jatkaa kesken jäänyttä työtilannetta:

RITVA

Mutta mihin jäätiin. Saitko viel siltä kuittausta?

JOONAS

Joo se laitto tekstarii et sen puolest ok, ja et niitä tulis se viistoist.

JANI (*Joonakselle*)

Huomiseen tapaamiseen?

RITVA

Joo sinne.

(Janille) Miten se prese muuten sit?

JANI

Niin täs se edistyy edelleen.

JOONAS

Oliks ne tilaukset iha selkeet?

JANI

Joo. Taino ei ainakaan mitään tappouhkauksia oo vielä tullut. Pomminvarma homma.

Oliko kyseessä vitsi?

JOONAS

Joo... No laita mut sit CC:ks ku se on valmis vaikka? Ja Reino ilmeisesti ollut yhteydessä?

JANI

Joo laitän. Ja Reino jutteli Marcin kans.

RITVA (*Joonakselle suunnaten*)

Hei oksul nälkä? Lounas?

JOONAS

Hei joo mä nappaan vaa takin tuost.

Ritva ja Joonas lähtevät lounaalle. Astuvat ensimmäisenä hissiin.

RITVA

Siis mitä se puhu jostain pommista?

JOONAS

Niin. Tosiaan en tiedä yhtään. Tai vitsi varmaan. Kuule ku mä oon miettiny muutenkin et oisko se väsyny. Mutta ehkä sitten loman jälkeen.

RITVA

Niin, no oon jutellu sille vähän ja on vähän vaikuttanut jotenkin oudolta.

JOONAS

No toivotaan ettei mitään pommia oo piilottanut mihinkään heh.

RITVA *(Ottaen Joonaksen sanoman vähän liian tosissaan)*

Toivotaan joo.

Ritva ja Joonas poistuvat.

Jani painaa send ja kuuluu sähköpostin lähetysääni. Reino ryntää takaisin. Oli unohtanut sytkäriin. Ritva näkee tämän ja tekee kirjauksen.

REINO

Stenkku.

JANI

Tos.

REINO

Kiitos.

REINO

Hei

JANI

Hei mietin et tuutko pelaa minigolffii mun ja Maaritin kaa perjantaina?

REINO

Öö mul saattaa olla silloin itseasias aika tiukkaa just mut—

JANI

Joo siis ei mitään.

REINO

Siis mehän erottiin.

JANI

Siis hä?

REINO

Joo siis erottiin mut se oli ihan hyvässä hengessä. Tai siis ihan väleissä eikä mikään ongelma.

JANI

Siis ja millon aattelit mulle kertoo?

REINO

Nyt nyt kerron sulle. Hei golffi ei natsaa mut sen sijaan illallinen viikon pääst siitä, perjantaina?

JANI

Missä?

REINO

Meillä meillä. Ja Maaritin kutsun kans ollaan ihan hyvässä väleissä siis.

JANI

Illallinen ens viikon pe check.

REINO

He nyt meen vetää tätä.

JANI

Joo hei nähää, mä lähen täst kohti te jo teen tänää lyhyemmän.

Hei Reino?

REINO

Jo?

JANI

Miten sun äiti siis?

REINO

Se. No se. Käyn kattoo joka päivä.

JANI

Okei.

REINO

Joo.

Kohtaus 3: Minigolf

Maarit ja Jani pelaavat minigolfia. Minigolf-radalla on ratojen yhteydessä pöytiä, joilla voi istua ja nautiskella juomia.

MAARIT

Se oli siinä vai olik.

JANI

Nooh.

Jani lyö.

JANI

Tai saatto se olla.

MAARIT

Älä nyt.

Maarit lyö. Naurahtaa.

MAARIT *(Päästää faattisen prrrfft-äänien, kun jokin menee pieleen)*

Prrrrffft.

Okei hei tauko. Haluutsä jotai?

JANI

Joo ota itseasias samanlaine.

MAARIT

Je.

Maarit tuo kaksi olutta.

MAARIT (*Iloisesti*)

Hei oikeesti. Nyt.

Kippistävät.

Ihana nähdä ja viettää aikaa. Ah.

JANI

Hei ihan samat sanat. Ja siis oon pahoillani Reinosta ja--

MAARIT

--Älä nyt siitä. Mut jatka.

JANI

Ai mistä?

MAARIT

Eiku kerro et miksä jatkat siel?

JANI

Eikai oo nyt mitää muutakaa. Mut. Älä nyt siis kerro mutta aattelin täs keväällä varmaa lopettaa.

MAARIT

Sul ei oo mitää uutta sovittuna? Kylhä sä nyt voit jo hyvin hakee vaik meilleki tekee jotai. Joku senior-homma varmaa löytyis. Voin vedellä jotain lankoja mut--

JANI

No okse sit välttämät ratkasu sekää. Ei mut aluks pieni loma. Siitä puheenollen, millon sulla on viimeks ollu loma?

MAARIT

No emmä sitä tarkota onha mulla nytki vapaata keskellä viikkoa. Ja siis ah. Tai joo toki Reino on sun ystävä ja on munki mutta.

On iloinen siitä, että voi olla aidosti ystävien kesken huolettomana.

Tää vaan tuntuu niin oikeelta. Älä Reinolle kerro tietenkää, sen mutsi ja joo.

JANI

No mut siis. Hyvä.

Kohottaa pullon kippistääkseen.

Siis tosi hyvä. Uudistumiselle.

MAARIT

Sille.

MAARIT

Minne sit lomalle?

JANI

Mä nyt ekana aattelin vaan et mökille. Pitäs siel laittaa asiat kuntoon ja pohtii tää. Ja vähä rauhottuu.

MAARIT

Ei mut toki. Tai siis mökkiloma kuulostaa ihanalta.

JANI

Sit se Ritvaki. Haluu vaa savustaa mut ulos. Toki Joonas on mahtava ja mut haluis siel pitää mut. Mut toki siis tuntuu paskalta lähtee ja jättää Reino sinne. Tai niin te ootte eronnu ei meidän näist tarv--

MAARIT

Ei siis meillä mitää.

Tai siis sellasta se on. Kyllämä sitä rakastan ja se rakastaa mua ei se mihinkää poistu. Se oli tehny pitkään tuloaan.

JANI

Mut eiksua tai eksä oo ollu paskana?

MAARIT

No siis. En tai siis. Mulla on aivan helvetin hyvä olla. No ei aina asiat toimi niinku luulis. Kyllämä sitä käsittelen mutta siis tuntuu yksinkertasesi siltä, että tein vaan ihan oikeen päätöksen. Eikä kaduta. Kippis.

MAARIT (*Jatkaen*)

Kuus vuotta ja se vaan kaato kaiken mun päälle. Tai ymmärrän kyl toki tosi hyvin ku sillä on pieni perhe vaan ja sille sen äiti on niin rakas. Mut. Tai siis se ei ottanu mua huomioon mitenkään noissa. Siis tiedätsä monta kertaa me ollaa jouduttu muuttamaan jotain suunnitelmii ton takii ja se ei vaan ymmärrä tai (*Kiihtyy*)

Siis mä oon ihan.

Noni nyt. Pelataan.

JANI

Pelataan.

Kohtaus 4: Illallinen

Reino on kutsunut Janin ja Maaritin illalliselle luokseen. Reino valmistelee ruokaa nopeatempoisesti mutta täsmällisesti. Viheltelee sieltä täältä. Taustalla soi menevä klubimusiikki. Reinolla on hyvä maku ja ranskalaisen kokin elkeet.

Katselemme, kuinka kattaus valmistuu. Ovikello soi. Reino menee avaamaan. riemastuneesti hän sanoo:

REINO

Boss-man! Peremmälleperemmälle terve-tuloa.

JANI (*Alkaa riisua ulkovaatteitaan*)

Hei, kiitos. Mukava et järkkäät!

REINO (*Kommentoi Janin ulkovaatteiden riisumista*)

Toho voi noi just jättää ja hei mitä – ottaa Janin käsistä tämän lahjaksi tuoman viinipullon – ei sun ois tarvinnu – tiiraa etikettiä lähempää ensin tuomiten ja sitten hyväksyen ja asiasta muka enemmänkin tietäen sanoo – hei hitto mikä valinta, tää menee tosi nappiin viel tän illan setin kans. Ootsä missä maistanu?

JANI (*Katsoo asuntoa*)

Hei ai että -- maistanu mitä?

REINO

Viiniä?

JANI

Viiniä?

REINO

Nii tota--

JANI

Nii tota viiniä! Joo siis se oli Samin suosittalema, oli Espanjas yytsiny

REINO

Nijustnijust no mut, käy kuule siihen.

JANI

Hei. Reino

Ääntään korottaen

Reino.

REINO

Joo! Eiku halusin pitää muutenki tälle pienen tiäts.

JANI

Miten sä voit? Miten äiti?

REINO

Hei ei nyt siitä. Tai siis all good. Mut siis nyt me kolme ystävät.

JANI

Aa eiku mä aattelin et oisit niitä Jaakon kavereit kans kutsunu, mikä siis se sun snoukkiporukka?

REINO

Nii joo pellejengi. Kuule Jani pellejengi on porukal pyöräilemäs Norjas ja emmä ois no – kyl taa... – *Hetken kirkkaus ja sanoo Janille* – Mutsilla ei nyt oo kauheesti aikaa.

JANI

Siis. Oikeesti ota vaa ny iisi. Oikeesti sä voit soittaa ja pyytää apua myös. Tai siis jos tarvii äitis kans jotain. Hei tota...

Jani kaivaa lahjaksi ostamansa keikkaliput ja katsoo niihin ennen ja sanoo

Äh. En tiedä oks tästä nyt iloa.

Ojentaa liput Reinolle.

Sinne keikalle. Se on esteetön paikka. Tai siis jos sun äiti pääsee. Ja siis anteeks ostin nää ennen ku—

REINO

--Kiitos.

Tähän asti seisaaltaan viinipullo kädessään innokkaasti puhunut Reino laskee viinipullon pöydälle ja suuntaa padan ääreen.

JANI

Aiuh. Ei meidän tarvi ny.

REINO

Joo mut joo.

JANI

Toki joo.

Tauko.

Ovikello soi. Reino lähtee hyräillen avaamaan soppakauha kädessään. Poskipusut halatessa.

REINO (*Riemastuneesti*)

Heeeeeiiiiiiii ihana et pääsit

MAARIT

Ei se mitään hei. Heeeiii vautsi mikä paikka, tää on iha valtava!

REINO

Hei joo kiitos ja tohon voi jättää noi kans ja -- mun pitää mennä tota sekottelee viel

MAARIT (*Riisuu ulkovaatteitaan*)

Joo joo ihan rauhas. – *Huomaa Janin pöydässä* – Heii Jani.

JANI

Moi.

Saatuahan riisuttua ulkovaatteet Maarit suuntaa pöydän äärelle.

MAARIT (*Tulee halaamaan Jania*)

Noniin nyt kunnolla.

Maarit kuiskaa Janille jotain, mitä emme kuule. Pointtaa Reinon.

Jani vastaa siihen.

Reino hyräilee.

MAARIT (*Reinolle*)

Hei voiks tän avata?

REINO

Antaa palaa, [Jotain ranskaksi]. Tos avaaaja.

Reino ojentaa tai osoittaa pullonavaajan

MAARIT (*On hämmentynyt Reinon mielialasta.*)

Kiitos.

Maarit alkaa avata pulloa, näpryttelee sormillaan Janille, että toisi viinilasia lähemmäksi. Kaataa kolme lasia. Jani ottaa omansa ja alkaa dekantoida sitä. Maarit Lähtee viemään kolmatta lasia Reinolle

MAARIT

Tossa.

Maarit laittaa käden Reinon olkapäälle. Reino lopettaa sekoittamisen hetkeksi. Pieni läheinen hetki. Reino kääntää ja nyökkää kiitokseksi Maaritille. Maarit menee takaisin pöydän ääreen.

Kilistää Reinon kanssa ja suuntaa takaisin pöydän ääreen, jossa kilistää Janin kanssa.

Kilistys, kilistuksen jälkeen Reino kilistää katse edelleen ruokaa kohti sokeasti taakse päin.

REINO

Ihana että pääsitte vaik. Tai siis tää auttaa.

JANI

Reino mitä tahansa.

Hiljainen hetki

Maarit maistaa eikä pidä viinistä. Ei kuitenkaan paljasta sitä vaan sanoo:

MAARIT

Hei tähän on jännä, tosi maukas vau. (Kääntyy Jania kohti ja hakee silmillä hyväksyntää valheelleen)

JANI

Hei on. Tämmönen... pähkinämäinen. No hei mitä nyt ens viikolla?

MAARIT

REINO

Duunit

Duunit

MAARIT (Reinolle)

Eihän sun nyt tarvi tossa?

REINO

Emmä ehkä nyt. Tai kyl Joonas sano joo et vapaata et vois in olla äidin kanssa mut.. tai.

MAARIT

No ainakin sitten Jani on siellä. Ainaki mitä --

Maarit ei voi paljastaa, että Jani lopettaa työt samalla työpaikalla pian ja Jani ehkä tekee eleen, jolla estää Maaritin lipsautuksen

--nii. Että niin.

JANI

Niin niinpä.

REINO

Ja sit Jani on niin korvaamaton et saa kohta varmaan jonku oman projektin. Kyl se Joonas kato vaik ei teil ihan nää – *tekee jonkun eleen, jolla viestii kemioiden yhteensopimattomuudesta* – mut nii.

JANI

Nii...

MAARIT

Sun ois pitäny Reino mulle tarjota tommone exit vielku oli mahdollista.

JANI

Nii. No siis vaikkaki nyt just paino pahasti päälle yks isompi prokkis tän asiakkaan kans mut se saatiin räppiin eilen. Tai siis varmasti sama paska eri talo.

MAARIT

Nii. Niin kai. Siis paino se Marcin lafka?

JANI

Just se.

MAARIT

No onnea hei--

REINO

Jani veti semmosen tappopresen et hetkeks tuli olo et ollaan jossain kirkos tai jotai ku – *pitää tauon ja kääntyy pöytää kohti kertomaan* – Ku se käveli siis miten sä kävelit -- näin – *näyttää miten Jani käveli* – siihen eteen ja sit oli opetellu koko setin ulkoo. Vittu seki gaiju se Marc oli iha sekasi sen jälkee. Näin ku se lähti ravaa ulkona viel jotain soittamas et ”Nyt lähti kyl et jatketaan” ja jotai sellast. No – boss man teki sen.

MAARIT

Onnittelut.

JANI

Kiitos hei--

REINO

Eikä siinä siis vaa kaike--

Reinon sepustus keskeytyy puhelimen soidessa, Reino suuntaa ulos puhumaan Puhelua.

MAARIT

Onneks Reinolla on sut.

JANI

Niin, mut mikse ei siis. Tai okstoi ihan ok?

MAARIT

Se reagoi noin. Se aina reagoi noin. Kyllä se käsittelee sillä nyt vaan oma tapatai jooh.

JANI

Nii en oikee tiiä sit. Mutta teidän välillä?

MAARIT

No kato tota. Iha samanlaista se oli silloin. Ymmärräksä nyt?

JANI

Niin en tiiä onkse sit ollu - tai musta tuntuu tai siis toi mania vai.

MAARIT (*Silmänsä hyväksyvästi siristäen ja nyökytellen ja jatkaa uuteen asuntoon viitaten*)

Joo. Tai siis mikä tääki on?

JANI

Nii-i.

MAARIT

Ja apua tää viini.

JANI (*Naurahtaen*)

Sori se oli mun tuoma. Mä en siis tiiä viineist mitään.

MAARIT (*Purskahtaen iloiseen nolouteen ja haluaa Jania pöydän yli*)

Anteeks.

Mut siis mä nyt hyväksyin sen, että se ei käsittele tätä meidän juttua. Mut se tulee jossain kohtaa kyllä sit. Ja siihen tässä ehkä vähän kauhulla valmistaudun.

REINO (*Tulee takaisin puhelulta.*)

...joo kiitos. Kiitos. Kerrallaan.

REINO (*Maaritille ja Janille*)

Siis mikä syy ny tarjota apuja. Siis Marc.

MAARIT

Marc soitti sulle?

REINO

Siis oli kuullu mutsist ja kysy vaan et tarviiko jotain apuu. Siis mikä tää on ei se oo kuollu sillä oli vaan aivoinfarkti ei se. Tai siis mikse kysyy viel jostai et miten mua voi auttaa? Yrittääkse ny jotai pisteitä saada vai.

JANI

Mut siis oothan sä nyt. Tai siis Reino. Oikeesti.

REINO

Jaajoo. Nii. Emmä tiä.

Maniaansa takaisin painuen:

Mut hei nyt. Ruoka.

Kohtaus 5: Ritva Gloria

Fiskonsultiven toimisto.

Ritva valmistelee asioita kiireellä. Joonas juo kahvia ja tarkistaa sähköpostejään. Ovat eri tiloissa. Näkökulmana Ritva.

Ritva tulostaa asioita. Vastailee puhelimellaan.

Reino ja Jani työskentelevät omilla työpisteillään.

RITVA

Hei Jani lähetitkö minulle sen presen jo?

JANI

Lähetin joo, oot siinä ketjussa CC:nä. Siitä on pdf.

RITVA

Oisko voinnu vielä saada sitä erikseen?

JANI

Siis kyllä sä sen löydät sieltä.

RITVA

Mutta et ole lähettänyt sitä.

JANI

Siis lähetin sen silloin perjantaina jo.

RITVA

Lähetä se minulle.

Tauko. Ritva saa puhelun.

RITVA

Ritva Alanen, Fisk hei.

Joo kuules ihana että soitit ja tosiaan juuri olen menossa Joonaksen kanssa keskustelemaan. Lähetään teille vielä sopimuserittelyn ja kopion presentaatiosta pian.

Joo.

Niinpä.

Nämä ovat ajat.

Kyllä, ja hei minäpä soitan teille vielä takaisin palaverin jälkeen. Kyllä.

Aivan.

Noniin, kuulemiin.

*Ritvalla on mappi valmiina esiteltäväksi ja hän lähtee viemään sitä Joonakselle.
Koputtaa lasioveen.*

JOONAS

Hei sisään vain. Mitenpäs.

RITVA (*Ojentaen mapin*)

Nämä sitten osakkaille. Miten oliko paha hetki?

JOONAS

Eei siis. Niin mitä asia koski?

RITVA

Meillä on viikkopalaveri.

JOONAS

Mutta eikösse tiistaina—Noniin nyt on tiistai istu alas anteeksi.

RITVA

Tuossa siis nyt aikataulu ja viimeviikon yhteenvedot. Tai Janilta vielä puuttuu se—

JOONAS

Janin presentaatio, sehän oli loistava!

RITVA

Niin.

JOONAS (*Selailee mappia kuin mainoslehteä*)

Niin mitäs muuta?

RITVA

Niin siellä sivulla kahdeksan on koostettuna nyt tämänhetkinen tilanne mitä projektien osalta kommunikoitu, erittelin nyt vielä ne palautteiden numeeriset viitteet sinne ja.

JOONAS

Hei kiitokset Ritva. Oliko vielä jotakin?

RITVA

No tämä Jani tosiaan—

JOONAS

No sille joku palkinto oikeen.

RITVA

Ei vaan minulla on nyt huoli siitä.

JOONAS

Ei se meiltä mihinkään lähde älä huoli.

Ritva kaivaa sinisen mapin.

RITVA

Ei vaan työajanseurantaa kun olen tehnyt tässä myös ja olen huomannut, että hän ei ole ehkä täsmällisin.

JOONAS

Mitäs se Ritva, kun hoitaa työnsä niin sehän on tärkeintä. Nyt pidetään hyvästä tekijästä kiinni eikä mitään tuollaisia mappeja. Mutta toi Reino. Sille nyt aattelin et vois ihan lomaa laittaa. Se on sen äiti nyt huonossa jamassa.

Ota sinäkin rennosti, kyllä tämä tästä kun lopullisetkin numerot vielä saadaan ja hyvältä näyttää, se Marcin lafkahan makso vielä päälle sen sparrauksen jälkeen että enpä--

RITVA

Aivan aivan.

JOONAS

No mutta.

RITVA

Niin no jos siitä?

JOONAS

Niin jos siitä sitten eteenpäin. Hei minulla tässä tosiaan alkamassa palaveri?

RITVA

Aa niin siis viikkopalaveri nyt tosiaan, eikö meillä?

JOONAS

Eikun toinen palaveri mutta eihän meillä mitään kummoisempaa vai kuinka?

RITVA

Niin ei kai.

JOONAS

Kiitokset.

RITVA

Joo kiitos.

Ritva astuu ulos epäkiitollisena ja tyytymättömänä. Näkee Janin ja puristaa mappia kovempaa. Tokaisee ohi mennessään.

RITVA

Kiitos vain, ensi kerralla lähetä sitten ajoissa liitteet ettei tarvitse selitellä.

JANI

Siis eikai se—

Ritva kävelee pois koskei halua kuulla Janin selityksiä.

REINO

Jaahas.

JANI

Näitsä ton?

REINO

Joo. Siis vittu mä en.

Joo hei mä meen röökille.

JANI

Joo kiitos. En nyt haluis olla sen silmätikkuna.

REINO (*Tupakka suussaan*)

Nii-i.

RITVA (*On tehnyt takaisin ilmestymisen*)

Hei Reino oisko sulla hetki

Reino katsahtaa Janiin ja ottaa tupakan merkillisesti pois suustaan ja lähtee Ritvan luo. Fokus siirtyy Ritvaan ja Reinoon.

Henkilöstöpäällikkö Ritva on kutsunut Reinon toimistoonsa.

RITVA

Hei. Tossa istu vain.

REINO

Joo ei midist mitä ois?

RITVA

No asia koskee kun kauttamme niin kaks vuotta sitten tehtiin suorarekry sun suosittelun kautta. Jani. Jani siis.

REINO

Mitä Janista?

RITVA

No, mietin että ootko ite nyt kokenut sen jälkeen mitään?

REINO

Mitä kokenut?

RITVA

Tai että miten tämän työsuoriutuminen, mitään outoa tai?

REINO

Ööö ei mitään outoa. Siis Janiha hoitaa hommat tosi hyvin.

RITVA

Niin. Toisaalta keskuuteen on tullut myös huolestuttavia kanteluita liittyen hänen kielenkäyttöön ja käytökseen.

REINO

Siis mitä kanteluita?

RITVA

Onko hän vitsailut mitään sopimatonta vai muuten ollut jotenkin outo viimeaikoina?

REINO

Siis mitä sä selität ei se oo ollu millään tavalla erilaine ku aikasemminkaan.

RITVA

Niin mutta kuulemma jossain oli puhunut tappomeiningistä.

REINO

Siis hä.

RITVA

Ette ole kuullut mitään tästä?

REINO *(Tässä kohtaa jo huomattavan suivaantuneena ystäväänsä kohdistuvista väitöksistä)*

Siis mitä sä selität Ritva?

RITVA

Sori?

REINO

Hei eiköhä tää ollu tässä ja toivon todellaki et ottasit vaikka vähä vapaata ku alkaa taas vähän hiiltämään toi sun kylläily ja tää skitsoilu.

RITVA

Miten se--

REINO

Siis jätkähä on paranoidi vittu ku mikä ja jätkä tääl koitat jotain kaivaa mun ystävistä? Nyt oikeesti Ritva hei. Mitä oikee ajattelit.

RITVA

Olisiksä voinnu Reino meilitse viel--

REINO

Mä en muuten aio mitään kuitata sulle meilitse tähän liittyen ja toivon et tosiaa menisit vähä vaikka ittees tiiätkö ku tätä ei monet enää kestä. Ei tarvi laittaa viestiä.

Reino poistuu. Ritva jää tilaan hautomaan kuin paholainen.

Kohtaus 6 – Baarissa

Jani on karaokebaarissa yksin. Taustamusiikki. Välillä Jani katsoo kännykkäänsä. Jacques saapuu Janin viereen. Heidän suhteensa on hieman mystinen. Outo etäinen ja välitön ystävä.

JACQUES

Hei Jani.

JANI

Heei. *(Pieni lasin kohautus)*

JACQUES

Aikamoiset ajat.

JANI

Nepä.

JACQUES

Ajattelitko laulaa?

JANI

Eeen. En ehkä tänään. Ei ole mulle tuollanen irrottelu.

Jacques hymähtää.

Odotan junaa.

Menen mökille.

JACQUES

No sehän kuulostaa hyvältä. Pääset vähän irti arjesta.

Janin puhelin värisee ja ehkä antaa äänimerkin.

JACQUES

Tai ehkä et. Ei sitä oikein pakoon pääse tätä nykyä koskaan.

JANI

Niin. Niinpä kai. Mutta hei. Mäpä laitan tän nyt pois päältä.

JUONTAJA

Seuraavana lauluvuorossa Bunny.

JACQUES

Minulla taitaa olla oma irrotteluni alkamassa.

Jäätkö kuuntelemaan?

JANI *(Tiiraa kännykästään kelloa ja olutlasia)*

Hetkeks. Juna lähtee kohta.

JUONTAJA

Onko Jacques paikalla?

JACQUES

Jani pidä huolta. Pidä huoli itsestäsi.

Jani hymähtää lyhyesti ja väkinäisesti.

Jacques saapuu lavalle ja aloittaa laulun. Laulu jää taustalle. Jani seuraa laulua kunnes on aika lähteä junaan. Kuulemme ääniviestin ja se on kuin siirtymä seuraavaan.

REINO *(Ääniviestinä)*

Hei Jani. Olisitko päässyt käymään? Sairaalalle.

Äiti on poissa. Puol tuntia sitten. Tarvitsen ehkä tukea just nyt. Vai ootko mökillä jo. Vastaa vaan kun saat tän.

MAARIT (*Puhelimessa*)

Hei Reino.

Okei.

Okei mä tuun.

Kohtaus 7: Aleksanterinkatu 10

Henkilöstöpäällikkö Ritva on helvetinluolassaan puhelimen edessä. Hautoo ajatuksiaan. Nousee ehkä välillä ylöskin ja pohtii pitkään. Lopulta tekee päätöksen soittaa. Niin vakavalta ja määrätietoiselta pahalta vaikuttanut Ritva ei tiedäkään, kuinka puhuisi puhelimessa.

HÄTÄKESKUS

Hätäkeskus.

RITVA

Haloo Ritva Alanen tässä hei. Soitan täältä Fiskonsultivelta toimin täällä henkilöstöpäällikkönä ja nyt on tämä Jani siis

HÄTÄKESKUS

Siis onko teillä joku hätätilanne siellä?

RITVA

Siis on tilanne päällä.

HÄTÄKESKUS

Oletko itse turvassa onko nyt siellä juuri nyt jonkinlainen vaaratilanne?

RITVA

Siis tämä Jan-- tai siis on ollut outona nyt useamman viikon ja nyt tai (*ehkä vähän jännittää ja keksii mitä sanoisi*) siis että ku ei siitä tiä et jos--

HÄTÄKESKUS

Jos kyseessä ei ole hätätilanne, niin ohjaisin teitä olemaan yhteydessä Poliisin kiireettömän linjan puoleen ja siel--

RITVA

Siis pommi--

HÄTÄKESKUS

Pommi siellä?

RITVA

Niin ei siitä Janista tiiä se on--

HÄTÄKESKUS

Anteeksi nyt en ihan ymmärrä voitko vielä antaa tarkan sijaintisi.

RITVA

Se tietää kyllä Jan siis osoite on Aleksanterinkatu 10.

HÄTÄKESKUS

Että siellä on pommi siis räjähtänyt?

RITVA

Ei! Siis Jani se varmaan räjäyttää täällä kohta.

HÄTÄKESKUS

Siis kuka Jani

RITVA

Jani Liinoinen.

HÄTÄKESKUS

Siis onko hän uhannut räjäyttää pommin siellä teidän toimistossa?

RITVA

Ehh siis on kaikella olemisellaan.

HÄTÄKESKUS

On?

RITVA

On.

HÄTÄKESKUS

Onko hän nyt siellä samassa tilassa? Tässä on partio ihan vieressä.

RITVA

Ei ei ole täällä. Siis jos tutkia voisi sitä Jania.

HÄTÄKESKUS

Kyllä voi rauhoittua, tämä tutkitaan hengitä vaan syvään. Eli nyt ei ole välitöntä vaaraa?

RITVA

Ei tai ei voi tietää.

HÄTÄKESKUS

Ovatko muut tietoisia tästä uhkuksesta nyt?

RITVA

Vain minä.

HÄTÄKESKUS

Selvä. Onko kiinteistössä vielä ihmisiä?

RITVA

On.

HÄTÄKESKUS

Voitteko alkaa tyhjentää kiinteistöä hallitusti ja meidän puolelta ollaan yhteydessä kun partio pääsee perille sinne. Tämä numero on teidän?

RITVA

Joo, tämä numero on minun.

HÄTÄKESKUS

Onko teillä tietoa missä tämä uhkauksen antaja Jani mahdollisesti on?

RITVA

Hän lähti kotiin.

HÄTÄKESKUS

Selvä, kiitokset. Meidän partio on siellä nyt ja sieltä soittavat teille. Lopetetaan tämä puhelu siis nyt ja pidä puhelin siinä ulottuvilla.

RITVA

Selvä asia. Kii- kiitos joo.

HÄTÄKESKUS

Puhelun voi lopettaa.

Ritva lopettaa puhelun.

Kohtaus 8: Poliisirynnäkö

Janin asuntoon iskee monihenkinen poliisirynnäkö. Mukana on ehkä poliisikoirakin. Etsivät Jania. Mahdollista koiran hauketta ja poliisihuutelua.

Partio alkaa penkoa. kun käy ilmi, ettei Jani ole asunnossa. Vanhempi konstaapeli Reijo Hikinen seuraa tutkintaa poliisi-liivissään ja flanellipaidassaan. Hänen vierellään nuorempi rikostutkija Saarinen, jolla on tapana myötäillä. Asioiden pengonta ja asunnon tutkinta jatkuu.

HIKINEN (Radiopuhelimeensa)

Kenttä 1 Hikinen isku 3.

Radiopuhelimesta vastataan erityisen epäselvästi jotakin, jonka Hikinen ymmärtää.

HIKINEN

Hikinen isku 3 kuittaa.

HIKINEN (Saariselle)

Ovela kaveri.

HIKINEN (Radiopuhelimeen)

Epäilty Jani ei paikalla. Aloitetaan tutkinta.

Radiopuhelimesta vastataan epäselvästi.

HIKINEN

Hikinen kuitti.

HIKINEN (Saariselle)

Ja sit vaa kuvataan kaikki. Kaapelit sähkölaitteet mukaan asemalle.

SAARINEN

Katos tota. (Osoittaa jotain, joka ilmentää poliisin mielestä epäilyttävää toimintaa)

HIKINEN

Niin no ne sanoo et sairaimmat kaverit o just tommosii. Saatana. Mihin se on voinnu mennä.

Okse voinnu saada vihii?

SAARINEN

Nii tai okse virittäny sinne jotai ja ottanu hatkat?

HIKINEN

Saatana.

Pengonta ja salamvalot jatkuvat.

Siirtymä mahdolliselle väliajalle.

II-Näytös

Kohtaus 9: Mökille saapuminen

Jani on saapumassa mökilleen.

Jani saapuu pihaan autollansa. Kaivaa takapakista tarpeet ja lähtee avaamaan tuvan ovea. Koko tupa heiluu, kun ovea avataan.

Kun ovi on lopulta auki, Jani astelee sisään ostostensa kanssa. Käy ulkoa hakemassa vielä vesitonkkia.

Jani avaa jääkaapin, se on pimeä. Jani kokeilee valokytintä, ymmärtää, että sähköt ovat pois päältä.

Jani menee ulos sulakekaapille laittamaan sähköt päälle tai vaihtamaan sulakkeen. Yhtäkkiä valot syttyvät mökillä, jääkaappi rupeaa hurisemaan ja radio käynnistyy.

RADIO (Haastattelupätkä)

”tämän kaltaiset ja eihän nykyisessä tilanteessa voida kuin parantaa ennakoivaa työtä mutta ei ole syytä huoleen, tämä on vain varotoimi.” Ja näin kommentoi asiaa Uudenmaan poliisi. Lahden Aleksanterinkadun alueelta kehoitetaan siis poistumaan toistaiseksi epäillyn pommiuhkauksen takia. Luotettavista lähteistä saamien tietojen mukaan pommiuhkauksen takana on kadulla sijaitsevan [yrityksen nimi] nykyinen työntekijä, kaksikymmentäviisi vuotias Jani Liinoinen. Poliisi ei kommentoi tai vahvista asiaa.”

Jani tulee sisään.

RADIO

Aurinko on valjennut poikkeuksellisen lämpimänä ja sää jatkuu poutaisena viikonlopun yli. Ehkä alkavan kesän kunniaksi siis kuunnellaan seuraavaksi [kappaleen nimi].

Radiosta alkaa soida musiikki. Mökin ikkunan takana puuhastelee outo hahmo, Klaus. Klaus huomaa, että tähän mökkiin on tullut joku ja tulee lähemmäksi ihmettelemään.

Janin purkaa ostoksia ja Klaus tuijottaa. Jossakin kohtaa Jani huomaa Klausin ja säikähtää.

Seuraa outo tilanne. Jani ei tiedä mitä tehdä ja lopulta menee ulos jututtamaan Klausia. Päätyy pyytämään tämän sisään.

Sisään tullessaan:

JANI

Mutta siis miten?

KLAUS

Niin huomasin vaan, että alkoi olla aika lähellä tuota tuota siis – lauraa niin siksi vähän siistin.

JANI

Siis ajoit tältä puolelta nurmikon?

KLAUS

Ajoin leikkasin kitkin siistin. Siinähan talo pidempään seisoo kun sitä rakastetaan oikein.

JANI

Niin joo. Hoh joo no ss siis kiitos.

KLAUS

Ei kuule yhtikäs mitään ja toki jos olisin tienyt että sinun paikkasi niin olisin vielä lupaa kysynyt mutta enpä ajatellut että sitä pahakskaan laittas.

JANI

No ei tietenkään ei. Siis kyllähän sitä itse pitäis enemmän huolta pitää kun m. Niin siis töitä vaa ollu niin paljon tässä ettei ehtiny oo oikee.

KLAUS *(On poistumassa)*

Nii. Mutta hei, palataan.

JANI

Hei odotas siis anteeks mutta Jani tosiaan.

KLAUS

Hauskaa, isäni oli Jani myös. Klaus. Klaus Ruhos päivää kevättä kaunista.

JANI

No hei siis vaan.

KLAUS

Joo. Jatkan tuolla omalla puolella vähän.

JANI

Joo mutta siis.

KLAUS

Joo tässä ehditään törmätä!

Kohtaus 10: Remontointia

Jani peittää suojaa pöydän ja nostaa sen päälle tuolin maalattavaksi. Hänellä on kädessään kuppi kahvia ja hyvä olo. Tuntuu, että fyysinen työ tuottaa Janille eniten onnea ja Jani on iloinen irtiotostaan.

Ulkona puuhastelee Klaus. Jani vittoo Klausin sisään. Klaus tulee.

JANI

Haluutsä kahvia?

KLAUS

No kiitos.

Klaus riisuu ulkokenkensä ja ottaa kahvia. Toiminta voi sijoittua myös tulevien repliikkien päälle.

KLAUS

Projekti?

JANI

Projekti. Nämä on pitänyt maalata vaikka kuinka monta vuotta sitte mut en oo aikaseks saannu aikaseks.

KLAUS *(Tulee lähemmäs ihmettelemään)*

Kauniit Kustavilaiset ovat. Tai ehkä tuollaista jäljittelyä. Ehkä tällä hetkellä ei ihan osata arvostaa tommosta talonpoikaismuotoilua. Mut minä nyt toki olenkin tämmönen keräilijä.

JANI

Jäljittelyä?

KLAUS

Tuollaiset tuolit aika tyypillisiä talonpoikais-tyyliä ilmentäviä. Tässä näkyy et siinä aika

herttaisesti pyritty jäljittelemään tuollaista tiettyä kustavilaista koristeellisuutta. Mutta pehmikettä tai mitään ei tietenkään ollut vaan kovaa puuta vain.

JANI

Sähän tiedät näistä paljon. Ootko joku keräilijä vai?

KLAUS

Lavastaja. Tai hamstraaja. Tai miten sen nyt pukis. Olin työväenopistossa täällä aikasemmin pitämässä semmosta pientä kurssia aiheesta niin ehkä siksi nämä ovat vielä mielessä.

JANI

Aa niin just. Siis oot täällä kauan asunut?

KLAUS

Vuos sitte muutin. Helsingistä oon siis.

JANI

Aa oho, ja siis tuo on ku aikasemmin oon vaan kesäsin tuossa sun talossa vaan jonkun perheen kesäsin nähny ni ovatko sukkuu?

KLAUS

Eei ei sukua. Möivät. Halusivat kaupunkiin mut enhän mä ois voinnu jättää tota ottamatta. Olin hetken aikaa halunnut tänne rauhaan ja vähän vaihtaa vaihetta. Niin nyt se sitten kävi tosta vaan. Hopsis.

JANI

Niin. No kai se tai onnittelut.

KLAUS

Kiitos kiitos.

Mutta mitäs sinä sitten? Ihan vain mökkeilemässä?

JANI

Joo mökkeilemässä. Tai siis. Monta asiaa mutta piti tulla tänne ajattelemaan.

KLAUS

Noo tarina kerro ny.

JANI

No vähän epäilen myös. Henkilöstöpäällikkö aikaisti lomaani ihan jostain selittämättömästä syystä. Outo ihminen, joku ongelma hänellä on minun kanssa. Äh, ei työasioita.

KLAUS

Siunauksias ei kyseenalaistaa saa.

JANI

Niin.

Tauko jonka aikana Jani oikeasti ymmärtää Klausin aforismin

JANI

Niin. Hyvin sanottu.

KLAUS

Tarvitko apua?

JANI

No siis - tos laatikossa pitäis olla lisää pensseleitä. Kuistilla viel kaks tuolia jos haluat niitä alkaa vähän pohjustaa.

Klaus hakee tuolin ja pensselin. Ammattilaisen elkein alkaa toimeen. Puhdistaa tuolin pinnasta roskat harjalla ja käy töihin.

KLAUS

Ihan palkallista lomaa?

JANI

Sitäpä.

KLAUS

Apuraha.

JANI

Niin niin kai.

KLAUS

Saat rahaa siitä et voit tehdä mitä rakastat. Eikö se oo sit mukavaa?

JANI

No itse asiassa sitä nyt tässä mietittyäni niin on. Ollut aika raskasta ehkä kaupungissa viime aikoina.

KLAUS

Miten?

JANI

Ystävä on toiminut omaishoitajana äitilleen ja – no minä oon sit toiminut tän ystäväni omaishoitajana ja se on vaatinut reurseja ja sitten vielä toki tää työtilanne. Ja läheisimmät ystävät, josita tää jolla sairas äiti on toinen ja toinen sit oli pitkään hänen kihlattu niin he erosivat ja...

KLAUS

Juuvoi. Voih.

Hekten työstävät hiljaisuudessa kunnes

KLAUS

Ei sitä aina tiedäkään kuinka rakkaita jotkut ovat ennen kuin menettää. Ja joskus siinä meneekin tovi että tajuaa että on edes menettänyt jotakin.

JANI

Voi ei. Läheinen?

KLAUS

No ei ehkä niinkään.

JANI

Ystävä.

KLAUS

Eikun eläin.

JANI

No ei siinä mitään hävettävää ainakaan ole. Ihan samalla tavalla neki on perhettä.

KLAUS

Jacques. Sellainen Angorakani. Aikanaan halusin sellasen kun kylällä oli kasvattajalla ylimääräisenä. Halusin sen villasta tehdä myssyjä ja myydä vaikka torilla mutta hopsansaa Vapun riennoissa hyppäs ja lähti. Sai olla vapaana pihalla ja siitä se sitten jonnekin lähti.

JANI

Voi ei. Jacques. Onpa... Ja ei löytynyt?

KLAUS

Se on takiaisiin varmaan kiinni jäänyt tai Kettu syönyt. Etsitty on mutta ei se pärjää täällä.

JANI

Ikävä kuulla.

Klaus lopettaa maalaamisen.

KLAUS

Ja itse asiassa siis aika läheiseksi hän oli minulle sit muodostunut kun tälleen noni – *Tunteet tulevat pintaan* – niin että tunneside muodostui.

Jani lopettaa ja pyrkii lohduttamaan istuvaa Klausia. Jos uskaltaa, laittaa käden olkapäälle. Klaus nousee ja kysyvästi tarjoutuu halattavaksi.

Kohtaus 11. Joonas ja Reino (Huom tämä varmaan siirtyy ekalle puoliskolle)

Reino on kotonaan. Joonas kävelee Reinon ovelle ja pimputtaa. Reino tulee avaamaan.

JOONAS (*Kädessään kukkia*)

Hei Reino. Anteeks tää, tää-- voiko tulla sisään?

REINO

Mitä ei mitään Joonas, sisään vaan.

JOONAS

Täs ei kauaa mee. Mä aattelin vaa tulla ihan kasvotusten siis tänne ku--

Tai no ensinäkin siis otan osaa. Olen todella pahoillani. (*Ojentaa kukat*)

Reino ottaa kukat, alkaa laittaa niitä vaasiin.

REINO

Kiitos. Noh.

Niin.

Miten Fiskil?

JOONAS

No tilanne on aika vittumainen näin suoraan sanottuna.

REINO

No onko.

JOONAS

Siis ihan ensimmäisenä pahoittelut, en tiedä et mitä se Ritva on nyt mennyt sekoilemaan

mutta mä nyt oon tässä tänään vastannut kahteentoista toimittajan tiedusteluun ja no. En tiedä missä se Ritva edes menee tällä hetkellä.

Tauko.

Siis kylhä se aina on ollu sekasin. Emmä tiedä mikä sillä on nii sapettanu et se ottisen Janin silmätikuks.

Miten oot jaksanut?

REINO

Päivä kerrallaan.

JOONAS

Ja sanot jos tarvitset omaa aikaa.

Juovat hetken

JOONAS

Kuule Reino sitä siis vaivaamaan tulin kun media soittele ja kyselee. Niin satutko tietämään missä Jani on? Ei vastaa puhelimeen. Poliisi oli ilmeisesti tehnyt kotietsinnänkin ja eivät löytäneet--

REINO (*Tulistuen*)

--kotietsinnän ne teki kaiken lisäksi? Siis--

JOONAS

--se oli ennen kun oli tiedossa, että on sontaa koko juttu.

REINO

Niin. Jooh.

Tauko.

REINO

Siis en tiedä yhtään minne olis voinnut mennä. Ei soittanut mulle ainakaan vaikka laitoin viestiä.

Tauko.

Se voi sen mökillä olla kans. Tai sinne luulisin et se ois saattanu mennä.

JOONAS

Hei Reino oisiks kuule voinnu käydä siellä vaikka huomenna jos ei ilmesty?

REINO

Toki joo.

JOONAS

Ja siis ota vapaata vaan, tää on sullekin raskasta varmasti. Ja kaikki muukin. Noh.

REINO

Tottakai.

JOONAS

Joo mä tästä ehkä voisin.

Joonas pukee.

JOONAS

Joo. Joo. Siis no olisi tähän pitänyt puuttua aikaisemmin mutta siis selvää on, ettei Jani nyt mitään ole tehnyt ja siis tämä on vaan niitä Ritvan juonia tai mitä. Ja siis se että se sulle vielä tämmösenä aikana...

Kohtaus 12: Oman maan antimet

Mökkitupa. On ilta. Tuolit on maalattu ja Jani istuu yhdessä niistä kirjaa lukien. Klaus ehkä näkyy ikkunasta, hän on tulossa kylään. Klaus tuo mukanaan jotain ruokaa, jota on valmistanut.

Klaus koputtaa.

JANI

Tuu vaan.

Klaus tulee sisään.

KLAUS

Aattelin et ku tuli tehty sen verran paljon et jos sua kiinnostais?

Jani laskee kirjan, näkee ruuan ja syttyy.

JANI

Hei todellankin, kiitos. Mitä se kello - oho kakstoista siis emmä ehtiny syyä vielä . Hei mitä viel lämmintä. Tota. Mä voisin heti vaikka.

Jani hakee lautasen ja ottaa ruokaa.

KLAUS

Hei siis kaikin mokomin hyvä vaan nyt ottaa ku sit kylmänä. Siinä on salainen ainesosa.

JANI

Mm. Hyvää. No kerros?

KLAUS

Laitoin siihen [joku villiyrtin nimi]:ä mitä kasvo tossa sun pihalla. Eli tavallaan se on siis ihan oman maan antimista.

JANI

No kappas, emmä osannu ajatella et [joku villiyrtti] sopii näi hyvin.

KLAUS

Hei oli mulla itse asiassa muutakin.

JANI

No.

KLAUS

No sä. Tai siis enhän mä sua niin hyvin tunne mutta mä ajattelin ihan sun habituksen perusteella.

JANI

Tosi hyvin itse asias sopii siis. Sähän oot hyvä kokki kiitos.

KLAUS

Joo siis. Siis sähän oot liberaali?

JANI

Siis missä mielessä?

KLAUS

Siis ei se puolue tai talouspoliittinen ajattelutapa tai.

JANI

Siis ei mua kauppa haittaa.

KLAUS

Eiku meinasin et miten tai siis eihän tää nyt ees oo mitenkään noloo varmaa enää mut poltatko pilveä?

JANI

Siis voi ei Klaus siis ei mua haittaa jos haluat poltella.

KLAUS

Emmä ehkä sitä tarkottanu mut mulla ois ehkä jotain muuta.

JANI

No mitä muuta.

Jani kaivaa sienipussin ja heilauttaa niitä kuin kulkusia.

KLAUS

Oman maan antimia.

JANI

Mitäs ne on?

Tai siis oksnoi mitä, jotain häsää vai?

KLAUS (*Kulkusten heilautus*)

Psilocybe semilanceata. Silokkisieniä, taikatatteja.

JANI (*Lopettaa syömisen*)

No mutta.

KLAUS

Ei siis oo mikään pakko ja kaikill--

JANI

Perkele ku siis

KLAUS

Eiku siis ymmärrän ei siinä vaan

JANI

Eiku mä siis just söin ni siis sitä hei mut en kauheesti ehtiny syyä – *Vie ruuan jääkaappiin ja otaa samalla vesitonkan ja juo sopivissa väleissä* – mutta siis ehdottomasti. Siis nytkö?

KLAUS

Sis jos-- jossiis haluat.

JANI

Hei tiiätkö Klaus kuule sä tiesit just mitä siis tähän kruunaa päivän.

KLAUS

No hei siis. Eiköhän sitten.

Asettelevat lakit lautaselle ja jakavat annokset. Alkavat syödä ja juovat runsaan veden kanssa.

JANI

Eikai haittaa jos tässä vielä lueskelen hetken?

KLAUS

Hei ei kuule ja mäki käyn vielä kotona käymässä.

JANI

Oikein hyvä. Palataan kohta asiaan. Kiitos, siis tää on hauskaa.

KLAUS

Niin onki.

Klaus lähtee käymään kotona. Jani jää lukemaan. Jani laittaa jossain kohtaa radion päälle, sieltä soi tilanteeseen sopiva musiikki.

Hetken tai pienen ikuisuuden jälkeen Klaus tulee takaisin.

KLAUS

No mitäpä tänne. Maha ok?

JANI

Hei vain. Ja ei siis mulla ei mee sekasin yleensä noista lainkaan.

KLAUS

No sepä hyvä. Hei. Haluaisiks pelata jotain?

JANI

Ois kivaa mutta ehken ihan pelata pysty. Mitä jos vaikka jutellaan?

KLAUS

Jutellaan.

Jani ja Klaus ovat hiljaa. Kuuntelevat radiota. Musiikki saa heidät hahmottamaan tämän tilanteen humoristisuuden. Ovat hiljaa ja taustalla soi jokin musiikki, joka tekee tilanteesta humoristisen.

KLAUS

Ootko ludiitti?

JANI

Mitä se tarkoittaa?

KLAUS

Ootko sellanen ettet käytä mitää uutta teknologiaa?

JANI

Eeen. Mä pidän taukoa.

KLAUS

Eiksulla puhelinta ees oo?

JANI

On on.

KLAUS

Mutta se ei oo sulla täällä mukana vai?

Jani kaivaa puhelimen jostain kaapin päältä. Tilanne on hauska, kun Jani seisoo tuolin päällä ja pitää puhelinta. Pieni naurun purskahdus molemmilta tälle hausalle näyttämökuvalle.

JANI

Pois päältä. Laitoin ennen ku hyppäsin junaan.

KLAUS

Tuleeks sulle paljon sit viestejä normaalisti?

JANI

No vaihtelee vähän.

KLAUS

Entä jos laittaa sen äänelliselle nyt ja jättää vaa tohon.

JANI

Miks?

KLAUS

Mä haluan kuulla sun soittoäänien.

JANI (*Idea on täysin hölmö, mutta pienen pohdinnan jälkeen tarpeeksi hauska kokeiltavaksi*)
Okei.

Jani laittaa puhelimen pöydälle äänellisellä väärin päin. Musiikki soi radiosta.

KLAUS

No mut mitä sit teet oikeesti töissä? Tai miks?

JANI

No se on itse asiassa hyvä kysymys. Viime aikoina oon tehny powerpointteja. Ne on vähä niiku – *Puhelin alkaa soida taustalla, mutta on äänettömällä eli tärisee* – aikuisten lastentarhan opetustaulut tai emmä tiä.

KLAUS

Niin yks antaa esitelmää ja ihmiset vaa kattoo jotain animaatioita mitä puhuja on sinne virittäny.

JANI

Niijust – *Huomaa puhelimen värisevän.* – hei kato.

KLAUS

Eihän siitä kuulu ääntä.

JANI

Ei hitto jätinki sen äänettömälle ootas.

Jani niksauttaa puhelimen äänelliselle

JANI

Mut nii ja siis nyt on tullu oikeestaan annettua vaan v i t u n monta slideshowta ja mun usko kaikkeen on alkanu murentuu.

KLAUS

Ihan kaikkeen?

JANI

No mieti nyt. Me istutaan aikuiset ukkelit jossain ylihintasessa hotellin konferenssitalassa – vaikka toimisto on samassa rakennuksessa ja sen ois yhtähyvin voinnu siel pitää – ja pidetää jotai slideshowta jonka jälkee jos ihmiset tykkää ni tehdään niille lisää presei. Ja sitte se koko

homma pyörii sillä. Ja rahaa tulee niitetty. Asiakkaat maksaa meille siitä huvista ja sitte meidänki firma maksaa meille nii ettei siin o mitää järkee.

KLAUS

Nii totta kyl tuossa saa ehkä uutta perspektiiviä.

JANI

Niinpä. Ja mietippä sitä et *(havahtuu johonkin hauskaan näkyyn ja Klaus tajuaa tämän)* mieti et joku saattaa olla siin torilla myymässä jotain mansikoita. Ja sit se mansikkamyymjä ni mitä se saa?

KLAUS

Pas--

JANI

Paskat. Se saa paskanmarjat siitä mitä se tekee samalla ku mä ja kaikki meidän partnerit elättää ittensä kusettamalla.

KLAUS

Sitä se on se markkinatalous. Yks outo mankeli. Arvo on virtualisoitu ja perustuu ei-millekään. Mutta niihä rahaki on. Tai eihän sekään ole kuin sopimus joka ei perustu mihinkään muuhun kuin siihen sopimukseen.

JANI

Ja onhan tää pöytäkin sopimus siitä, ettei nää lasit tää vesitonkka toi puhelin tipu maahan. Eihän sekään perustu mihinkään. Tai ehkä se on eri juttu. Eikun eihän se ole ollenkaan sama juttu.

Naurahdukset. Hassu keskustelu. Puhelin soi. Soittoääni on hauska. Klaus laittaa radion pois päältä jotta kuulisi sen paremmin.

KLAUS

Sellanen soittoääni.

Kuuntelevat soittoääntä. Se loppuu.

JANI

Joo. Sitä se on *(Viitaten aikaisempaan keskusteluun toistään)* Kusetusta.. Mut en ny--

Puhelin soi taas.

JANI

Johan ne nyt.

KLAUS

Tekeekö mieli heti kurkata.

JANI

Eeeeeii.

KLAUS

Mieli on heikko.

JANI

Äh.

KLAUS

Ehkä ne haluaa sulta presen.

JANI

Ei ne halua multa preseä lauantaina.

KLAUS

Kuka se sit on?

JANI

Niin totta.

Jani pohtii ja kääntää sitten puhelimen nähdäkseen kuka sieltä soittaa.

JANI

Reino...

KLAUS

Kuka?

JANI

Ystävä. Voih...

KLAUS

Mitä voih?

JANI

Sen äiti.

KLAUS

Ainiin tämä on hän jonka äiti oli menehtynyt?

JANI

Eikaise menehtynyt? Tai. Ei se on kai ollut sairaalassa. Joo. Sillä ehkä taas tarve lohdulle.

KLAUS

Anteeks siis. Voi ei...

Hetken hiljaisuus. Puhelin lopettaa soimisen ja jatkaa taustalla.

KLAUS

”Haloo mun äiti on kuollu”

Nauravat.

JANI

Yhhyhyy

Nauravat. Puhelin jatkaa soimistaan.

KLAUS (*On vastaamaisillaan puhelimeen*)

No voinhan mäkin siihen.

JANI

Ei älä.

KLAUS

Mä oon hyvä lohduttamaan.

JANI

Anna tänne vaan.

Jani ottaa puhelimen ja vastaa.

JANI

Moi Reino.

Mökillä oon. Joo.

Siis.

Kuulemme pätkittäin Reinon puhuvan pommista ja Poliisista ja sanoo tulevansa.

Mitä.

Jani pidättelee naurua Reinon selittäessä aivan absurdin kuuloista tarinaa. Välillä kuulemme myös "Henkilöstöpäällikkö" ja "Ritva"

Joo okei.

Joo.

Mulla vähän tässä kesken työt vielä. Joo okei selvä. Joo jos soitan vaikka myöhemmin huomenna?

Puhelimesta kuuluu ”Huomenna?!”

Joo silloin vaikka.

Jani lyö luurin kiinni ja huokaisee.

KLAUS

Kuulosti aika sekavalta.

JANI

Joo se on menny täysin sekasin. Hei mä laitan tän nyt pois päältä.

Laittaa kännykän takaisin piiloon äänettömälle.

KLAUS

Oliks sillä paha päivä?

JANI

Siis se selitti jotain ihan outoa. Kyl mä oon vähän pelänny millon se sekoaa mutta. Tai siis onse pärjännyt tosi hyvin mutta toisinaan tuntuu et se ihan maanisesti innostuu jostakin ja sit se vaa selittää ihan mitä sattuu siihen liittyen. Vaik esimerkiks se on nyt alkanu lukemaan jotai ranskalaista keittiöö käsittelevii kirjoja ja kattomaan sarjoja ja koko ajan kokkaa. Siis sellasta sellasta niiku – *Näpäyttää sormensa muistaakseen* – sijaistoimintaa!

KLAUS

Jokasella tapansa tosiaan. Mutta mitä sitä pilkkaamaan joskus pako on myös hyvä.

JANI

Niin totta. Ja siis. No ostin hänelle ja hänen äidille liputkin yhdelle keikalle. Ku ajattelin että se. Ja sit se oli kaatunut kotonaan ja. Niin toivon että pääsisivät sinne kun tiiätkö toisinaan tuntuu siltä että se yrittää mulle purkaa juttuja mitä sen pitäs käsitellä sen mutsin kanssa ja – *Havahtuu, että vesi on loppu.* – hei vesi on loppu.

KLAUS

Oho. No otetaampa--

JANI

--Ei älä sieltä se on saastunu

Tai siis kaivoon kuollu hiiri ni se on pahan makusta se vesi.

KLAUS

No hei mitä jos kävisin meidän puolelta hakemassa?

JANI

De passar de passar. Itse asiassa mullakin on jano. Tuo oikein paljon.

Klaus nousee, vähän horjahtaa ja naurahtaa.

KLAUS

I see you in a bit.

JANI

Jees jees.

Jani jää. Hetken jälkeen laittaa radion taas päälle. Tuvan valot ehkä värisevät liukumassa seuraavaan kohtaukseen. Radion musiikki muuttuu keikkamusiikiksi.

Kohtaus 13: Reino ja Jani

Keikkapaikka. Reino työntää Jania pyörätuolissa esteettömälle keikkapaikalle.

Janille tämä näky on kuin fantasia. Jani on kyllästynyt hoivaamaan Reinoa ja on alitajuisesti kaivannut sitä, että asetelma olisi kerrankin toisin päin.

Keikka.

Kohtaus 14: Jani ja Kani (Tästä kohtauksesta pitkälti poistettu papin replat ja lyhennetty, eivät näy vielä tässä)

Keikan jälkeen.

Jostain alkaa kuulua ääntä.

Kani on tullut tupaan. Se lähestyy hauskesti ja verkkaisesti. Ehkä välillä pompahdellen, ehkä toisinaan muulla tapaa liikkuen. Jani on syventynyt musiikkiin ja ehkä käsissään kasvaviin kukkasiin.

Kani on nyt näköpiirissä. Jani onnistuu huomaamaan sen. Aluksi ei ymmärrä mitä näkee.

Kani katsoo Janiin ja Jani päästää yllättyneen ihastuneen huokauksen Kanille.

Jani on iloisesti lumoutunut Kanista. Kani menee hanalle. Yrittää saada sitä auki.

JANI

Hei eei siitä eiii. Se on paha hyif!

Kani menee jääkaapille.

JANI

Joooo hei sieltä voit olusen ittelles.

Jani nauraa itselleen ja koko tilanteelle. Kani nappaa oluen. Kani istuu pöydän ääreen. Musiikki tuntuu olevan koventunut. Taustalta musiikin seasta Kanin ääntä ei melkein kuule.

KANI

Oksulla avaajaa?

Jani ei kuule. Kani ottaa jonkin oudon esineen ja avaa sillä olutpullon. Flumps – ja musiikki loppuu. Jani säikähtää. Ehkä taustalla on yhä pieni äänimatto.

KANI

Eiku kysyin oksulla avaajaa mut ei enää tarvitse.

JANI

Ooooooh.

KANI

Mikä on?

JANI (*Nauruun sulautuen*)

Eeehhhhhhhehh.

JANI

Klauus...

KANI

-ttu sä oot sekasin.

Kani juo oluesta. Jani yrittää kaataa vettä, mutta vesitonkka onkin tyhjä. Vesilasissa on ehkä yksi pisara.

KANI

Kiitos tästä. Oliko vähä jano. Ja ryypynhimo.

JANI

Ei kestä.

KANI

Jacques.

JANI

Jacques?

KANI

Mun nimi. Kyllä me ollaan tavattu.

JANI

Aaa hei joo Jani moro.

KANI

Janimoro. Oksulla kaikki hyvin Janimoro?

Jani on nauramaisillaan mutta Kani keskeyttää voimakkaalla äänellään ja ehkä äänimaisemakin siihen reagoi ja tuvan valot:

KANI

Hei voitko lopettaa jo tuon.

JANI

Anteeksi. Ollut aikamoinen päivä.

KANI

No on ollut mullakin.

KANI

Tiiätkö mitä?

JANI

No?

KANI

Mä oon (*Kuiskaa kovaäänisesti*) karkumatkalla.

JANI

En kerro kellekään.

KANI

Hyvä. Tiesin et suhun voi luottaa.

JANI

Kiitos hei Jacques.

KANI (*Korjaten lausumatavan*)

Jacques.

Tauko

JANI (*Puhuen ehkä vähän kuin lapselle puhutaan*)

No missäs Kani on ollut nyt karkumatkoilla?

KANI (*Vastaten lapselliseen energiaan*)

Olen ollut kaupungissa esimerkiksi.

JANI

Oho, missä kaupungissa Kani on ollut?

KANI

Kiitos kysymästä ihminen. Jacques on käynnyt (*Kuiskaa kovaäänisesti*) Viipurissa.

JANI

Viipurissa? Venäjällä?

KANI

Joo. Ja sitten Kani kävi Helsingissä myös.

JANI

Oho.

KANI

Joo. Ja Lahdessa. Ja sit hei arvaappa mitä – Kani kävi jumalanpalveluksessa myös.

JANI

Mitä siellä kerrottiin? Saarnattiin?

KANI

Kertoivat, että kaikissa asuu Hesus.

JANI

Jeesus?

KANI

Hesusssss.

JANI

Asuuko minussa Hesus?

KANI

Kyllä, sinussa asuu Hesus ja siksi tulin sinulle puhumaan.

JANI

Onko sinulla minulle jotakin tärkeää tietoa?

KANI

On. Se pappi sanoi että kaikissa meissä asuu Hesus ja että joistakin ihmisistä sen näkee vahvasti. Se kertoo, että henki on vahva tai että on syytä huoleen.

JANI

Olenko minä siis vahva?

KANI

Ei. Vaan tulin varoittamaan. Sinun pitää auttaa.

JANI

Autatko minua?

KANI

Auta minua ja auta itseäsi. Se on varoitus.

JANI

Voi ei.

Jani järkyttyy. Hieman ahdistuu ja kääntyy sisäänsä. Ehkä itkee.

KANI

Voi älä huoli.

Juo oluen loppuun.

JANI

Voitko tähän tulla? Voiko sinua silittää?

KANI

Öö. Minun pitäis mennä tästä.

JANI

Okei.

Kani tulee Janin viereen kuitenkin. Jani silittää. Pyyhkii ehkä silmänsä sen turkkiin, jos on itkenyt.

KANI

Angorankaneista tehdään lämpimiä vaatteita.

JANI

Ymmärrän kyllä miksi.

KANI

Nyt minun pitää mennä. Nähdään taas. Kohta minut viedään. Auta minua. Muista juoda vettä.

JANI (*Itkuisesti ja ilahtuneesti*)

Nähdään Jacques.

Jacques hyppii pois. Ikkunasta ehkä näemme Klausin tanssimassa pihalla. Jani etsii vettä. Jani ei löydä vettä. Jani käy lattialle makaamaan. Yrittää kielellään ehkä juoda, niinkuin tippunut lintu saattaisi yrittää.

Kuulemme tai näemme, kuinka auto ehkä kaahaa pihalle.

Ritva kaappaa Kanin.

KANI

Ei ei ei. Apua.

III-Näytös

Kohtaus 14: Maarit ja Reino saapuvat mökille

*Maarit ja Reino saapuvat mökille. Yrittävät saada oven auki. Kun ovi avautuu ja mökki heilahtaa astuvat he sisään taloon ja löytävät Janin makaamasta lattialta.
Simultaani: Janin näyt sekä tilanne, jossa Maarit ja Reino löytävät Janin.*

REINO (*Rientäen Janin luokse*)

Ei ei ei.

Reino läpsyttelee Jania, herääkö. Hengittääkö?

REINO

Hengittää.

MAARIT

Okse tajuissaan? Jani? Jani?

REINO

Jani hei. Jani sano jotai.

JANI

Kuhhuu.

REINO

Mitä?

JANI

Kuk-kuu.

MAARIT

-kse vetäny jotai?

REINO

Emmä tiää. Jani ootko ottanut jotain?

JANI

Eeeeeen. Kaus kee ttä.

REINO

Mitä? Hakee?

JANI

Ttä.

MAARIT

Haluukse vettä?

REINO

Pystyks?

Maarit käy kaatamassa hanasta vettä läsiin. Tuo Janille.

JANI

Eeeeeieiei.

REINO

Ei vettä?

JANI (*Kaaten hänelle tarjotun lasin*)

Ei.

REINO

Ootko vetäny jotai?

JANI

Jätä rauhaan.

MAARIT

Hei mä soitan nyt apua?

REINO

Eeei ei nyt. Antaa sen toeta hetken? Sil on suu iha kuiva.

MAARIT

Ei mutta.

Maarit kaataa hanasta vettä. Maistaa ja sylkee pois.

MAARIT

No ei ihme jos suu vähän kuiva.

REINO

Äh. Hei siis kyllä se hengittää. Siis luulen kyllä mitä tää on. Kyl tää tästä.

Maarit ymmärtää, ettei tilanne ole niin vakava. Reino on raskasta seuraa.

MAARIT

Okei. No hei tehdään nyt niin, että mä käyn kaupalla hakemas jotain nesteyttävää osheeta gatoradea jotain. Laita viestiä jos tarvii apteekissa käydä. Ja soitat sit kans apua jos se vaikuttaa huonolta.

REINO

Joo. Kiitos.

MAARIT

Okei. Te pärjätte?

REINO

Joo. Mä soitan jos jotai.

MAARIT

Joo okei.

Maarit lähtee autolle. Lähtee kauppaan. Reino kohentaa Janin asentoa lattialla. Tuo jonkun vadin ja ehkä tyynynkin.

REINO

Jani hei. Jos tulee paha olo ni tohon voi. Ei mitään hätää mä oon tässä.

Seinällä oleva käkikello raksuttaa.

JANI

Mmmh.

Reino menee istumaan pöydän äärelle. Huomaa puoliksi syödyn ruuan, vie sen biojätteeseen. Haistaa ruokaa ja on kuvottunut.

Reino huomaa pöydällä minigrip-pussin, jossa on vielä sienen jämiä. Reino avaa pussukkaa, haistaa ja sitten maistaa sormen päällään. Sylkäisee pois.

REINO

Voi Jani...

JANI

Mmmhm.

REINO

Ootsä vetäny nää?

JANI *(Ilmaisten, että kyllä)*

Mmhm-hm.

REINO *(Leikkisästi ivailleen)*

Taitaa Jani olla vetänyt vähän taas.

Lepää nyt. Kylse siitä.

JANI

Hmmmhmm. *(Vähän sätkii, ikään kuin vähän painajaista näkisi)* MMmhmhm. MMMä.

Reino tulee Janin viereen silittelemään Jania.

Yhtäkkiä Janin ruumis irtaantuu Janista. Jani nousee ja on kirkassilmäinen. Jani katsoo Reinoä silittämässä itseään. Jani kulkee, kuin veden alla. Jani näkee vain tyhjän patjan ja Reinon silittämässä näkymätöntä hahmoa. Olemme nyt kuin Janin pään sisällä.

KANI

Se tappaa mut Jani. Sun pitää auttaa. Jani.

Kohtaus 15: Kaninkolo

Olemme taas Janin näyissä. Tämä on eräänlainen kirkko. Alttarilla, tai jos sitä alttariksi voisi edes kutsua, on ”rennosti” pukeutunut pappi. Papilla, jos hän on nähtävissä, on yllään huppuri ja vaalean siniset chinot. Kokonaisuutta koristaa vaaleat lenkkarit. Papin ääni on hyvin avattu ja tarkka.

PAPPI

Ja kappas, uusia keskuudessamme. (*Viittaa epäsuorasti paikan päälle saapuneeseen Janiin*).

Seurakunta kääntää katseensa Janiin, ja Jani vilkuttaa ujosti ja käy istumaan.

PAPPI

Keskuudessamme näkyy Hänen kätensä, ja sen outo kihelmys. Henki vaeltaa kanssamme vaikka pitkän duunipäivän jälkeen, kun laittaa officelta valot ja lukot päälle, nin hän on mukanamme. Henki on hiljainen kanssakulkija, joka vaeltaa sun ja sun välissä (*Tekee jonkun suurieleen*) ja sitten tuolla (*Jatkaa*). Tuntekaa tätä hetki.

Outo tilanne, jossa kanttori – hänkin hipsterihkösti pukeutunut – soittaa jotain hurmoksellista outoa kirkkomusaa, joka luo tyhjäänpäiväiselle kuuloiselle papin saarnalle selestiaalin tunnun. Hurmoksellista. Ollaan saapumassa eräänlaiseen kliimaksiin.

PAPPI

Ja miettikää kuinka henki meidän välissä niin mitä sitten meissä itseissämme? Mitä sun sisällä on, se ääni jonka tunnet joka haluaa päästä just nyt puhumaan niin kovasti. Kertokaa.

Yleisö on hiljaa, mutta ehkä epämääräinen hurmionkaltainen ääni viestii heidän läsnäolostaan

PAPPI

Sanokaa hänen nimi. Sanokaa hänen nimi

KAIKKI

Hesusss!

PAPPI

Sanokaa hänen nimi

KAIKKI

Hesus!

PAPPI

Hän, joka syntimme pyyhki ja vuoksemme kuoli. He-He

KAIKKI

Hesus.

PAPPI

Sun himassa, yksinäisyyden keskellä

KAIKKI

Jani!

Tauko, rauhoittuva häly ja hiljenevä pyhä hetki.

PAPPI

Kaikki voimasi sinun pitää käyttää auttamiseen.

JANI

Mitä minä voin tehdä.

KAIKKI

Rakkaus!

JANI

Mä rakastan.

PAPPI

Jani rakasta. Rakasta.

JANI

Minä rakastan.

PAPPI

Jani. Henkilöstöpäällikkö on kohta täällä.

JANI

Eieieei Ritva ei ei.

PAPPI

Ritva ajaa tänne ja se vie sun rakkauden pois. Sun pitää estää se. Kuka yhden vie, vie koko ihmiskunnan.

JANI

Mä haluan rakastaa.

PAPPI

Sisältäsi rakkauden voimin.

JANI

Rakkaus mun sisällä.

Jani on jälleen maassa. Reino on hänen vieressään. Olemme nyt takaisin mökkitilanteessa.

JANI (*Jatkaa*)

Ritva on saatana.

Samassa hetkessä ulko-ovi avautuu, sieltä tulvii pahuuden valoloisto ja näemme, että Ritva on tullut mökille. Ritvalla on jokin ase. Ritva komentavalla helvetinäänellään Huutaa:

RITVA

Pois!

Kirkko tuhoutuu. Reino, kuin huudon voimasta ajautuu tuvan toiselle puolelle. Jäljelle jää Jani tuijottamaan Ritvaa.

RITVA

Sä kirjoitat tän meilin ja lähetät sen Joonakselle. Sä kerrot, että mä en oo tehnyt mitään väärää ja että sä oot ollut itsetuhonen.

JANI

Painu sinä vittuun, sä oot saatana.

RITVA

Sä puhdistat mun maineen. Mä en anna sun pilata mun elämää. Sä oot pelkkää limaa. Tajuutsä? Mä oon seurannu sua. – *Kaivaa muistivihkonsa* – Mulla on sun synkimmät salaisuudet.

REINO

Mikä toi on?

RITVA

Säkään et oo turvassa. Mulla on sustaki kaikki. ”13.3. Reino Sompi kiroilee päivän aikana kahdeksankymmentä kertaa”--

REINO

Siis Ritva mitä vittua sä oot pitäny kirjaa siitä ku mä kiroilen?

RITVA

”22.5. Reino Sompi saapuu töihin ja vetää housujensa vetoketjun kiinni hississä.”

REINO

Sä oot kyllä syvintä paskaa.

RITVA

Tosta sais ahdistelusyytteen.

JANI

Ritva painu vittuun mun mökistä tai mä soitan poliisit.

RITVA

En painu. Tiedätkö mitä? Sä Jani kirjoitat tän tai.

JANI

Tai mitä. Sä paljastat maailmalle millon mä oon kiroillu?

RITVA

Ei Jani. Mulla on sun kanis.

JANI

Mitä? Ei mulla ole mitään kania.

Ritva nykäisee köyden pätkeä. Kani laahustaa. Kani on raukka, hädissään. Hakee apua silmillään Janista.

RITVA

Mä oon nähny sut sen kanssa. Voi ei. Kani on varmaan sulle tosi tosi tärkeee. Olispa harmi jos--

JANI

Ritva sä oot kyllä hulluin ihminen jonka mä tiedän.

Ritva suivaantuu jumalallisesti ja huutaa.

RITVA

Hiljaa!

Kani säikähtää.

JANI

Päästä se raukka nyt vaan vapaaks. Etsä nää et se on peloissaan?

RITVA

Peloissaan? Vooooi. Okse vähän peloissaan?

Ritva laskeutuu silittämään kania, joka on säikky ja peloissaan.

RITVA

Ooksä peloissas vai? Voooi...

JANI

Siis mitä sä nyt haluat?

RITVA

Sä kirjojat nyt meilin ja laitat mut siihen CC:ks. Sä kirjojat että ”Ritva ei ole käyttäytynyt mitenkään epätavallisesti.” Ja että ”Olen ollut viime aikoina surullinen ja minulla on ollut väkivaltaisia fantasioita”. Sitku poliisit kuulustelee sua sä et sano mitään. Sanot vaan ettet muista mistään mitään. Mä hoidan loput.

JANI

Siis tajuutsä et sä et voi kiristää mua tekemää noin?

RITVA

Sä kirjojat sen meilin NYT tai sa toivot että olisit kirjottanu sen.

JANI

Millä?

Ritva heittää Janille tietokoneen.

JANI

Okei... Okei mä kirjotan.

Jani kirjoittaa sähköpostin. Kuuluu sähköpostin lähetysääni.

RITVA

Hyvä.

Ritva alkaa poistua. Ottaa kanin mukaansa.

JANI

Hei päästä se kani vapaaks.

RITVA

Musta tuntuu että kani ja minä tullaan hyvin toimeen. Katsotaan miten meili toimii. Jos mulle koituu tästä jotain niin silloin Kanille käy--

Bäng! Klaus on tullut jonkin vapaavalintaisen aseensa kanssa ja käyttää sitä Ritvaan.

Ritva lyhyistyy. Kani vapautuu. Klaus ottaa Kanin vastaan.

KLAUS

Voi ei Jacques ei mitään hätää. Voi ei onko sulla kaikki hyvin voi ei. Tuu tänne isin syliin voi ei. Ootsä ihan voi ei sun turkkiski. Voi ei mitään hätää. Hengitä ei hätää.

REINO

Jani? Jani?

Jani on taas sammunut.

Kohtaus 16: Uusi aamu

On seuraava aamu. Jani on nyt sängyllä. Asunnossa on siivottu. Reino on puhelimesta. Puhuu hiljaa.

REINO

Joo se nukkuu. Ne kävi tääl aamuyöstä. Joo. Mä soitan. Ei mitään joo.

Jani herää. On oma itsensä.

REINO

Heii. Huomenta hei oks kaikki hyvin?

JANI

Reino? Hei huomenta paljo kello o -- oho.

REINO

Muistaks mitään?

JANI

Mä vedin sieniä.

Maarit kävelee sisään. Tuo Janille Osheen.

MAARIT

Hei. Oksulla kaikki hyvin?

JANI

Heii. Anteeks oks jotain käynny?

REINO

Noooh.

MAARIT

Ei mitään hätää.

REINO

Se Ritva on nyt seonnu. Se kävi täällä yöllä. Muistaks?

JANI (*Avaa Osheen ja alaa juoda*)

En. Eiku tai siis?

REINO

Se kävi täällä uhkailemassa ja lähti pois. Siis vittu mä tiesin et se on sekasin mut oikeesti. Me kuultiin Joonakselta et se on etsintäkuulutettu.

JANI

Siis mut mitä te tääl teette?

REINO

Siis. Äh siis pitkä tarina mut tärkeintä et kaikki on nyt hyvin.

MAARIT (*Maarit haluaa muistuttaa Reinoa, että sanoisi Janille Poliisin soittavan jossakin kohtaa*)

Reino se poliisi.

REINO

Niin sun ei tarvi ahistuu. Mut heti kun vaan pystyt niin sun pitäis yks puhelu hoitaa.

JANI

Miks siis sen Ritvan takii? Reino miten onko. Äh.

REINO

Joo ne haluis vaa kysellä sulta. Sua ei epäillä siis mistään älä huoli.

JANI

Joo. Joo. Okei.

Jani nousee ja menee pöydän ääreen. Reinon puhelin soi.

REINO

Okei hei tää taitaa olla sulle.

JANI (*Vastaa puhelimeen*)

Jani Alanen. Eih. Siis mitä?

Jani menee jatkamaan puhelua ulos. Maarit ja Reino jäävät toisiinsa kiusaantuneina Istumaan tupaan.

REINO

Jooh.

Janin puhelu päättyy.

MAARIT

Kerro.

JANI

Siis ne oli käynny mun asunnossa? Siss. Ääö mutta ei mitään tai siis eivät epäile mua mistään.

Maarit tulee halaamaan Jania.

MAARIT

Ei tietenkään. Kaikki hyvin?

JANI

Joo kaikki hyvin.

Tauko

MAARIT

Mutta tosiaan mun pitäis juna-asemalle.

REINO

Nyt vai?

Maarit ei vastaa. Haluaisi toki jäädä Janin tykö, mutta Reino on sen verran raskasta seuraa, ettei juuri nyt pysty.

REINO

Okei. Joo. Mutta siis.

JANI

Ei huolta. Kaikki on ihan hyvin, tästä tulee vaan hauska muisto.

REINO

Okei no.

Alkavat lähteä Maaritin kanssa.

REINO

Joo sitten. Tuota. Äidin hautajaiset on. Tai äh mä laitan viestiä. – *Maaritille* – sulla on kaikki?

MAARIT

Joo mennään vaa. Jani laita viestii.

JANI

Joo. Nähdään. Kiitos vielä

RADIO

”--stöpäällikkönä toiminut Ritva Alanen on pidätetty aamuyöstä epäiltynä Aleksanterinkadulla viime viikolla tehtyyn pommiuhkaus-tapaukseen liittyen. Epäillyn kodista on kotietsinnän yhteydessä löydetty erilaista sabotaasiin soveltuvaa tavaraa ja esitutkinnassa ilmenee, että teko on ollut suunniteltu. Poliisi ei kommentoinut asiaa

laajemmin antamassaa tiedotustilaisuudessa, mutta kertoi kuitenkin, että todisteiden läpi käymisessä kuluu vielä aikaa ja asiasta pidetään vielä toinen tiedotustilaisuus tulevaisuudessa.” Mutta aamu jatkuu ja seuraavan kerran uutisia kuullaan kello 17. Nyt seuraavaksi kuullaan[kappaleen nimi].

Kohtaus 17: Uusi projekti

Klaus, Jani ja Angorankani Jacques ovat tuvassa. Jani ja Klaus työstävät jotain yhdessä.

KLAUS

No mutta onhan siitä jo pari viikkoa. Mut ei sit siitäkään huolimatta?

JANI

No nyt totta puhuen ei. Kyllä mä voisin jäädä vielä tänki jälkee pariks viikoks.

KLAUS

No mutta.

Kani tekee jotain, joka saa Klausin sanomaan seuraavan:

KLAUS

Voi ei, eikai sattunut? Eei sattunut se on hyvä. Noni.

No mutta hyvä.

Hei. Jos vaikka saunan lämmittäis.

JANI

Sehän on hyvä idea.

LOPPU